

KAULI UNIVERSITETAS
SOCIALINIS GEROVIS IR NEGALIS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINIS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

Socialinės pedagogikos (–akademinė socialinių projektų vadyba) magistrantūros studijų programos

Egidija Jankauskaitė

**TOLERANCIJOS SEKSUALINIEMS MAŽUMOMS UGDYMAS VYRESNĖSE
VIDURINĖS MOKYKLOS KLASĖSE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc. dr. Daiva Alifanovienė*

2009

Magistrinio darbo santrauka

Darbe atlikta teorinė homoseksualizmo ir seksualinių mažumų situacijos visuomenėje analizė bei kaip neigiamos nuostatos ir tolerancijos trūkumas apriboja socialinį gyvenimą.

Iškelta hipotezė: tikėtina, kad tolerancijos ugdymo programos vykdymas turės teigiamą poveikį mokinių tolerancijai seksualinių mažumų atžvilgiu.

Buvo atlikta anketinė apklausa, kuria siekiama išsiaiškinti vyresniųjų paauglių požiūrį seksualines mažumas. Vėliau atliktas pedagoginis eksperimentas, gyvendinta tolerancijos seksualinėms mažumoms ugdymo programa. Programos veiksmingumui vertinti naudota turinio (content) analizė.

Kiekybiniame tyrime dalyvavo 214 dvyliktoji–keturi vidurinio mokykloje. Ugdymo procese dalyvavo 10 dvyliktos klasės mokiniai.

Empiriniame dalyje nagrinėjamas vyresniųjų paauglių požiūris seksualines mažumas bei tolerancijos ugdymo programos veiksmingumas.

Svarbiausios išvados:

1. Atsivėlgus respondentų nuomonių, matyti, kad mokykloje labai stipriai pasireiškia netolerancija ir priešikumas GLBT asmenims atžvilgiu. Pagrindinė neigiamoji priežastis – informacijos trūkumas. Mokytojai vengia kalbėti tokiais temomis, o ir patys išreikšia neigiamą požiūrį seksualinių mažumų atžvilgiu. Tyrimas parodė, kad ugdyti reikėtų ne tik mokinius, bet ir mokytojus.
2. Išryškėjo aiškūs skirtumai tarp kontrolinės ir eksperimentinės grupių. Eksperimentinės grupės nariai gijosi, bei gebėjimais matyti patį filmą, o ne jo lytinę orientaciją. Kontrolinės grupės tiriamieji nesuvokdami homoseksualumo nesugebėjo suprasti ir priimti GLBT asmenis, o svarbiausia – jiems homoseksualumo faktas ufgofia filmo gaus asmenybę, kas lemia neigiamą santykį su GLBT filmomis.
3. Pasitvirtino hipotezė, kad tolerancijos ugdymo programos vykdymas turės teigiamą poveikį mokinių tolerancijai seksualinių mažumų atžvilgiu.

Darbe naudojamas sutrumpinimas GLBT – gėjai, lesbietės, biseksualai, transseksualai.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
I. Homoseksualizmo nagrinėjimas	7
1.1 Homoseksualus filmogus visuomenėje istorijos aspektu.....	7
1.1.1 Homoseksualizmo pradžia.....	8
1.1.2 Pokyčiai homoseksualizmo istorijoje.....	10
1.2 Teorijos, aiškinančios homoseksualizmą.....	12
1.2.1 Biologinis homoseksualumo prielaidas.....	12
1.2.2 Psichologinis homoseksualumo prielaidas.....	14
1.3 Homoseksualus filmogus ir visuomenės nuostatos.....	17
1.3.1 Pofirius homoseksualius žmones.....	18
1.3.2 Homoseksuali žmonė savijauta ir padėtis visuomenėje.....	19
1.3.3 Homoseksuali tėvaima ir visuomenės nuostatos.....	21
1.3.4 Homoseksualus jaunimas mokykloje.....	23
II. Tolerancijos seksualinėms mažumoms ugdymo galimybės	25
2.1. Vyresni j paaugli pofirius GLBT asmenis analiz.....	25
2.1.1. Duomenų rinkimo ir apdorojimo metodai.....	25
2.1.2 Tyrimo duomenų analiz.....	26
2.2. Tolerancijos seksualinėms mažumoms ugdymas: vyresni j paaugli pofirius kaita.	
Tyrimo analiz.....	32
2.2.1 Tyrimo organizavimas ir metodologija.....	32
2.2.2 Respondentų charakteristikos.....	34
2.2.3 Kontrolinis grupės mokinių tyrimo duomenų analiz.....	37
2.2.4 Ugdymo procese dalyvavusių respondentų tyrimo duomenų analiz.....	44
Išvados	54
Rekomendacijos	55
Saugios aplinkos mokykloje kūrimas. Projekto gairės	56
Literatūra	59
Summary (santrauka)	63
Priedai.	
1.priedas. Objekto operacionalizacija.....	64
2.priedas. Kiekybinio tyrimo anketa.....	65
3.priedas. Kiekybinio tyrimo duomenys.....	66
4.priedas. Ufšimim lentel.....	76
5.priedas. Trumpas vykdyt ufšimim aprašymas.....	77
6.priedas. Interviu klausimynas.....	80
7.priedas. Individualus interviu su neugdytais mokiniais.....	81
8.priedas. Individualus interviu su ugdytais mokiniais.....	102

Ivadas

Temos aktualumas. Homoseksualizmo klausimas tapo svarbus nuo viduramfi , kuomet krik– ionyb ir bafny ia gavo neapsakomai didel tak . Nuo tada, flmon s jau iantys potrauk savo ly iai, tapo ne tik atstumtieji, bet ir pasmerktieji. Jau –imtme ius homoseksual s flmon s turi sl ptis nuo visuomen s, laikyti visk savyje ir vieni i–gyventi viduje kylan ius konfliktus. Tye flmon s yra atribojami nuo visuomen s, daugeliu atveju, d l informacijos tr kumo ir, be abejo, susiformavusios neigiamos nuostatos. D l tokios pad ties nuken ia ne tik g j , lesbie i , biseksual ir transseksual (GLBT) savigarba, sav s vertinimas, bet ir socialinis gyvenimas. Dafnai homoseksualiam flmogui sud tinga save realizuoti, ne retai to prieflastis ó baim atskleisti savo orientacij . Tiesiogiai ar netiesiogiai patirta diskriminacija dar labiau ver ia ufsiskl sti savyje. Kaip pasak Mondimore (2000), kad nors š–iuolaikin se visuomen se neliko viduramfi lytin flmoni gyvenim reguliuojan i taisykli , ta iau tais laikais susiklost s poffi ris homoseksualizm gyvas ir –iandienaõ (p.42)

Manoma, kad homoseksualai sudaro 5% vyr ir 2 ó 4% moter , visos populiacijos (Neave, 2002). Skai iai gan tinai dideli, turint galvoje kiek flmoni gyvena planetoje.

Daugelis mokslinink , psycholog , psichoterapeut , psichiatr , ir kit mokslinink , kaip Z. Froidas, S. LeVay, Krafft ó Ebingas, A. Kinsey ir Evelyn Hooker, ne vien de–imtmet tyrim jo – fenomen , ir nuomoni bei tyrim rezultat buvo sulaukta pa i vairiausi . Kaip visose gyvenimo srityse, taip ir moksle yra dvi stovyklos ó šuffõ ir šprie–õ. Daugelis tyrim toj , savo tyrimais ie–kojo neigiam ir blog dalyk : patologij , psichini lig bei ši–kryp li–kumoõ. K ir band rodyti. Ta iau tai tik viena pozicija. Tye mokslinink i–kelt teorij oponentai prie–inosi ir neig i–keltas hipotezes. Buvo ir yra toki tyr j , kurie teig , jog homoseksualumas n ra nieko blogo, ir kad –ie flmon s visi–kai sveiki ir niekuo nesiskiria. Kaip kad pasak O. Veiningeris (1999), –ie flmon s be kita ko, yra visi–kai sveiki.

Kai autoritetingi flmon s nesutaria tarpusavyje, tad nieko nuostabaus, kad visuomen lieka sutrikusi ir taip pat pasidalinusi šuffõ ir šprie–õ stovyklas. O tuo tarpu g jams ir lesbiet ms tenka sunkiausia, jie turi atlaikyti visuomen s nusistatym , paniek , stengiasi susidoroti su visuomen s keliamais reikalavimais ir tiesiog bando špatyliukaisõ, slapta gyventi ar netgi i–gyventi.

Tikriausia ne vienam g jui ar lesbietei teko susidurti su pa–iepiniais, uflgauliojimais ar net smurtu prie–juos. 45% g j ir 20% lesbie i teigia patyr flodin priekabiavim ir/ar fizin smurt b dami mokiniaiais (Parents, families and Friends of Lesbians and Gays, 2006). Whitley (2001) atliko tyrim , kuriuo paai–k jo, kad 50% g j ir lesbie i student gird jo nepadorius komentarus, 26%

patyr asmeninius fizinio fėidimus, 26% prane– , jog buvo fizi–kai uflpulti ir 23% prane– , kad buvo fizinio uflpuolimo aukos.

Taip pat statistika pateikia gan priblo–kian ius skai ius apie g j ir lesbie i paaugli savifludybes. Homoseksualus jaunimas nuo 2 iki 3 kart daugiau, bando nusifludyti nei kiti jauni flmon s (Blumenfeld al., 2006). Visuomen s poffi ris, nuostatos, homofobija ó tai fludo homoseksual jaunim . Visuomen ver ia juos jaustis g dingai, prasikaltusiais, ver ia juos sl ptis ir nek sti sav s.

Statistika kalba pati ufl save, beveik visi tyrimai atlikti homoseksualizmo srityje yra gan tinai i–rai–kingi ir ver iantys susim styti.

Mano analizuojama problema yra svarbi tuo, kad didflsios visuomen s dalies neigiamas poffi ris, daro tak homoseksuali flmoni socialiniam ir asmeniniam gyvenimui. Tfl flmon s vis dar turi sl ptis ir sl pti tikr j save, d l visuomen s nuostat aukoti savo asmenin gyvenim ir laisv , nesuvarflyt sav s realizavim . O b ti homoseksuali paaugli ufdaroje mokyklos bendruomen je tampa sunkiu i–bandymu, juolab kyla gr sm fiziniam bei psichologiniam smurtui. Tod l ir svarbu i–siai–kinti, ar tolerancijos ugdymas gali pakeisti esam situacij .

Tyrimo objektas: tolerancijos seksualin ms maflumoms ugdymas

Hipotez : tik tina, kad tolerancijos ugdymo programos vykdymas tur s teigiam poky i mokini tolerancijai seksualini maflum atflvilgiu.

Tyrimo tikslas: tolerancijos seksualin ms maflumoms mokykloje ugdymo programos k rimas ir jos veiksmingumo vertinimas.

Tyrimo ufldaviniai:

1. I–analizuoti mokslin literat r ir nustatyti gyvenimo sferas, kuriose pasirei–kia netolerancija seksualin ms maflumoms.
2. Nustatyti vyresni j paaugli poffi r seksualines maflumas, taip i–siai–kinant tolerancijos ugdymo b tinum .
3. Nustatyti tolerancijos ugdymo seksualin ms maflumoms programos veiksmingum , palyginant kontrolin s ir eksperimentin s grup s tyrimo duomenis.
4. Parengti tolerancijos ugdymo programos rekomendacijas.
5. Pateikti projekto gaires, skirto saugios aplinkos k rimui mokyklose.

Tyrimo metodologija. Tyrimui atlikti buvo naudojama mokslin s literat ros analiz , anketin apklausa, buvo atliekamas pedagoginis eksperimentas, bei individualus interviu, turinio (content) analiz .

Tyrimo dalyviai. Pasirinkti tyrimo respondentai ó dvylikt klasi mokiniai. Anketin apklausa buvo atliekama vidurini mokykl dvyliktose klas se, kurioje dalyvavo 214 dvyliktok . Parengta tolerancijos ugdymo programa buvo vykdoma su de-im ia dvyliktos klas s mokini . Interviu buvo atliekamas su 5 ugdymo procese nedalyvavusiais dvyliktos klas s mokiniais ir 5 eksperimente dalyvavusiais dvyliktokais.

Magistro darbo strukt ra: santrauka lietuvi kalba, vadas, 2 skyriai, i-vados, naudotos literat ros s ra-as (60 -altini), santrauka angl kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 11 lenteli . Prieduose pateikiama: Objekto operacionalizacija, kiekybinio tyrimo anketa, kiekybinio tyrimo duomenys, uflsimim lentel , trumpas vykdyt uflsimim apra-ymas, interviu klausimynas, individualus interviu su neugdytais mokiniais ir individualus interviu su ugdytais mokiniais. Darbo apimtis 63 psl.

I. Homoseksualizmo nagrinėjimas

Homoseksualizmo reikšmės, pastaraisiais dešimtimis metais, susilaukė daug dėmesio. Homoseksualizmo nagrinėjimo ir tyrimo pradžia siejama su psichiniais ligomis bei patologijomis, tuo tarpu ši dienų suvokimas siejamas tiek su gimtomis savybėmis bei tam tikru pasirinkimu, kurį taiko aplinka. Pastebima, kaip keičiantis laikmečiui, keičiasi ir šios savybės aiškumas bei suvokimas. Tai Lietuvos enciklopedija, kuri buvo išleista 1956 metais, teigia, kad homoseksualizmas yra šmeilė arba trauka, tai paaiškinti lygiai. Mokslas homoseksualizmą laiko psichopatologiniu reiškiniu, ir šiuo lytinu nenormalybe tyrimą psichiatrai bei teisminei medicinai (p.299). Kadangi tuo metu dar nebuvo atlikti tyrimai, rodantys, kad tai nėra psichinė liga, tad nieko nuostabaus, kad enciklopedijoje galima rasti bent tokį apibūtinimą. Tai medicinos enciklopedija (1991) teigia, kad homoseksualizmas yra štam tikra lytinė nuostata, kuri suslygoja homoerotinė motyvacija, vadinamasis jausmų kryptingumas. <...> XX a. sitikinta, kad homoseksualistams būdinga neurozė ir depresija susijusi ne su seksualine orientacija, o su konfliktu su visuomene. Dėl potraukio slėpimo ar slopinimo, dėl baimės būti demaskuotam ir sukompromituotam, dėl nuolatinio menkavertėkumo jausmo sunku išlaikyti psichinę pusiausvyrą (p. 335-336). Taigi, aišku viena, kad visi psichologiniai negalavimai homoseksualiems žmonėms kyla ne dėl pačio homoseksualumo, o dėl visuomenės požiūrio ir elgesio su jais. O tai kas lemia pat homoseksualizmą sunku ir pasakyti. Šiandien psichikos evoliucijos požiūriu homoseksualumas yra sunkiai paaiškkinamas, todėl daugelis jį vertina kaip normalios žmonėkios elgsenos nuokrypį, nes biologiškai normali lytinė orientacija yra heteroseksualumas, kuris garantuoja giminės pratimą. Nėra tiksliai nustatyta, kas lemia homoseksualumą (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2005). Tačiau norint geriau suprasti šį fenomeną, reikėtų jį panagrinėti iš kitų pusių.

1.1. Homoseksualus žmogus visuomenėje istorijos aspektu

Homoseksualizmas nėra šiuo laikotarpiu atradimas, jis siekia gerokai senesnius laikus nei galima būtų sivaizduoti. Jo išlikimas siekia antikinius laikus ir laikus prieš Kristų. Šis fenomenas egzistuoja jau nuo pat senovės, o gal net ir nuo žmonijos atsiradimo laikų, tad homoseksualūs santykiai tarp vyrų ir moterų turi savo istoriją, savo evoliuciją. Homoseksualizmas egzistavo visuose kultūrose, civilizacijose, tarp visų socialinių sluoksnių, visais žmonijai žinomais laikotarpiais: nuo žmonijos atsiradimo iki šių dienų. Kadangi kiekviena kultūra bei laikmetis turi savo istorinį atspalvį, tad ir

homoseksualumas buvo skirtingai priimamas ir vertinamas, tiek skirtingose kultūrose, tiek skirtingais laikmečiais. Jei būtų žinoma homoseksualizmo istorijos kreivė, pamatytume, jog ji pasiekia aukščiausias ir žemiausias taškus, nuo garbinimo iki pasmerkimo. Kad geriau suprasti šį fenomeną, derėtų išsiaiškinti jo gyvavimą nuo antikos laikų iki šių dienų.

1.1.1 Homoseksualizmo pradžia

Pofli ris žmonės, jau iš pradžių potraukę tos pačios lyties atstovams bei lytiškai, ir ne tik, santykiuojančius, antikos laikais buvo itin teigiamas ir netgi skatinamas. Senovės Graikijoje ir Romoje tokie vyrų (ypatingai) ir moterų santykiai atsispindėjo mene, teatruose bei kultūrinuose ufi si mimuose.

Antikos laikais tai buvo gan prastas reiškinys, kuris buvo tarsi savaime suprantamas. Tos pačios lyties santykiai buvo laikomi socialine norma (Kulkarni, 2004). Toks teigiamas pofli ris senovės Graikijoje tikriausiai buvo dėl to, kad yra pasakojimas apie dar seniau gyvenusius mitinius žmonius protavus. Šis pasakojimas pasakoja istoriją, kad anais laikais gyvenęs žmogus, turėjęs po dvi galvas, po keturias rankas ir kojas ir po dvejus lytinius organus. Tokie žmonės buvo trijų rūšių: vieni turėjo vieną pusę su moteriškais, kiti su vyriškais organais, o kiti žmonės turėjo abi puses vienodas, su tos pačios lyties organais – vyriškais arba moteriškais. Šie padarai buvo stiprūs, todėl vieną dieną sumanę lipti dangi ir ufpulti dievus. Dzeusas, norėdamas padaryti juos silpnesnius, perskė juos pusiau, kaip su plauku pjaustomi kiaulėnėliai. Nuo to laiko, kiekvienas žmogus ieško savo antrosios pusės, vyro arba moters, priklausau nuo to, koks jis buvo prieš padalinant (Mondimore, 2000). Kadangi antikos laikais žmonės buvo svarbūs dievai, todėl toks pasakojimas tarsi pats padiktavo kad tokie santykiai turėtų tarp vyro su vyru ir moters su moterim turėtų yra tiesiog savęs ieškojimas, ieškojimas antrosios savo dalelės.

Tačiau domu tai, kad tokie santykiai buvo toleruojami ir daugiau vyko tarp vyrų, nei tarp moterų. Tam takos turėjo moters vaidmuo ir padėtis visuomenėje. Moteris buvo tarsi kaip giminingas partsimoš rankis. Ji negalėjo turėti meilulio, ne taip kaip vyrai, kurie kartais netgi vedė, turėdavo ir meilulę. Atkreiptinas dėmesys tai, jog meiluliais buvo jauni vaikinai. Senovės graikai turėjo tarsi išsistemotą homoseksualiniuose santykiuose tarp vyrų, kuri buvo sukurta, siekiant išsaugoti savo statusą bei reputaciją. Didžiausias susirpinimas buvo dėl statuso. Tik laisvi vyrai turėjo piln statusą, todėl seksas tarp laisvų vyrų buvo problematiškas; kitaip nei moterims ar vergams, jiems su sekso partneriais problem nebūvo (Stanford encyclopedia of philosophy, 2002). Todėl, kaip ra-

Mondimore (2000), tos pačios socialinės grupės vyrai turėjo tam tikras taisykles: šIdealizuot seksualin vyr ry– sudar aktyvus vyresnio amžiaus ir pasyvus jaunesnis partneris. Lytiniu aktu m gaudavosi vyresnysis, o jaunuoliui patirti malonumo neder jo. Abu vaidmenys tur jo skirtingus pavadinimus: vyresnysis partneris buvo vadinamas erastes, o jaunesnysis ó eromenos.õ (p.24) Taigi seksualiniai santykiai tarp vyr buvo laikomi norma, buvo nesvarbu, kas su kuo bendrauja ar santykiauja. Atsifvelgiama buvo (tokiuose santykiuose) tik amfi ir status .

Tokie vyr santykiai buvo ypatingai prasti ir netgi skatinami dalykai senov s Graikijos armijoje. Tai buvo tarsi armijos galingumo, paj gumo stiprinimas. Kitaip netgi buvo fvelgiama tuos, kurie buvo ypatingai pasyv s analiniam seksui. Jie buvo laikomi ufter–tais ir man , kad jie taps moterimis. Be to, jie buvo i–metami i– armijos paj g ufl nepatikimum (Buchanan, 2000). Atrodo, kad homoseksual s santykiai buvo vertinami kur kas labiau nei atrodo i–pirmo fvilgsnio. Tltiniuose minima, kad daugelis vyr negal jo atsisakyti santyki su vyrais net ir tuomet, kai jau tur jo suk r savo –eimas. Kadangi jokie statymai nereguliavo santyki , tod l homoseksuali santyki nebuvo reikalo ir atsisakyti.

Senov s Romoje pad tis, poffi ris ir tolerancija buvo labai pana–i, nes daugel dalyk Roma per m b tent i–graik . Santykiai tarp vyr buvo taip pat toleruoti, priimtini ir savaim suprantami. Pagrindinis skirtumas buvo poffi ris mokym . Kadangi Romoje vaiko mokymas buvo laikomas t vo atsakomybe, skirtingai nuo Graikijos, kur ta atsakomyb buvo suteikta mokytojams ir filosofams. D l –ios prielasties seksualiniai santykiai ar kiti veiksmai negal jo b ti tarp mokytojo ir mokinio, kadangi mokytoj buvo fli rima kaip t v , o su t vu seksualiniai santykiai buvo nepriimtini (Buchanan, 2000).

Kitose kult rose homoseksualius santykius taip pat buvo fli rima kaip norm . S.Bidstrup (2001) ra–o, kad daugelyje Afrikos kult r , abipus masturbacija ir analinis seksas, kuriuo ufsiimin ja dar neved paaugliai, laikomas papras iausiu vaik flaidimu. Kamer ne, homoseksualiniai santykiai iki 17 met laikomi nekaltais, šnetikraisõ seksualiniais santykiais. Toks jaunimas laik save skais iais tuokdamiesi, nors ir tur jo homoseksualios patirties abiejose lytyse (Bidstrup, 2001).

Vienintel civilizacija, kuri netoleravo homoseksualizmo buvo fydai. Vienintel fyd tauta prie–3000 met i–dr so homoseksualum pavadinti klaida ir i–krypimu (Prager, 2005).

Nesunku pasteb ti, kad senov s istorijoje daugiausia minimi tik vyr tarpusavio santykiai. Apie moter homoseksualius santykius beveik n ra joki –altini , ta iau toki santyki taip pat b ta.

fiodis šlesbiet õ kil s i–Graik salos Lesbos pavadinimo. Toje saloje, pasak istorini –altini , gyveno graik lyrikos poet vardu Sapfo, kuri gyveno 6 amfliuje prie– Krist . Ta iau apie –i garsi poet beveik nieko n ra flinoma. Randama informacij –altiniuose labai prie–taringa. I– i–likusi jos

eil ra– i fragment manoma, kad Sapfo buvo lesbiet , nes savo eil se apra– aistring meil moteriai. Ta iau yra pasakojim , jog ji susitikin davo ir su vyrais, ir netgi buvo nimfoman (Mondimore, 2000). Kaip ra– Mondimore (2000), apie moter seksualum buvo maflai ra–yta. I–to, kas i–liko apie moteris, tai ant vaz vaizduojami prostitu i homoerotizmas, ir nuo I a. pr. Kr. Graik ra–tuose minima štribadijaō. Taip buvo vadinamos moterys, kurios tarpusavyje lyti–kai santykiaudavo su dirbtiniu falu.

Homoseksuali moter istorija gan ōmiglotaō. Mat, nuo pat senov s j santykius buvo kreipiamas maflas d mesys ar visai nekreipiamas. Buvo manoma, kad moterys negali tur ti homoseksuali santyki , ar kad jie bus netikri, nes lytiniam aktui reikalingas penis (Mondimore, 2000). Ta iau nors vyr homoseksualius santykius buvo fli rima atidffiau, o laikams kei iantis, jiems teko patirti daugiau bausmi bei priefli ros, ta iau ir moterys patyr ne tik tolerancijos, ŗaki uflmerkimoō j tarpusavio santykius, bet ir pasmerkimo bei nepasigail jimo laikotarpius.

1.1.2 Pokyčiai homoseksualizmo istorijoje

Atrodyt ne tik tina, kad tokia didi tolerancija homoseksualiems santykiams gal jo taip stipriai pasikeisti. Ta iau krik– ionyb s atsiradimas prad jo keisti nusistov jusi santvark , o taipogi ir poffi r tokio pob dffio santykius.

Atvirai ir be dideli suvarffym , homoseksualiniai santykiai t s si iki mafla daug 11 amffiaus. Viduramffiais krik– ionyb gavo labai didel j g , bafny ia tapo bene takingiausia institucija. Su augan ia bafny ios, krik– ionyb s galia, at jo ir prad jo did ti homoseksuali santyki panieka, prie–i–kumas ir pasmerkimas.

Dar 529 metais, Justinijano kodekse buvo paskelbta, jog asmenys uflsiimin jantys homoseksualiu seksu bus nuteisti mirties bausme, pasigail ta gali b ti tik t , kurie labai apgailestauja (Stanford encyclopedia of philosophy, 2002). Romos imperijos flugimas siejamas su poffi rio homoseksualum pokyiais. Rom n krik– ionyb skelb , kad homoseksualizmo praktikavimas yra nuod mingas. Tŷs kodeksas buvo taikytinas netgi kunigams ir vienuoliams. Vienuoliai b davo apgyvendinami tokiose login se pozicijose, kad homoseksualin kontakt b t sunku valdyti ar netgi ne manoma (Buchanan, 2000). Taip bandyta apsaugoti dievo tarnus nuo neleistin santyki .

Ta iau istorijos –altiniuose pasteb ta, jog kol Roma dar buvo imperija, rom n visuomen , dar prie– krik– ionybei tampant takingai, palaipsniui pard jo neigiamai fli r ti seksualum . Sp jama, kad taip atsitiko d l socialin s ir ekonomin s sumai–ties (Stanford encyclopedia of philosophy, 2002).

Inkvizicijos laikotarpiu atsiranda nauja s voka šsodomijaõ, kuria buvo apib dinamifmon s, uffiimin jantys lytiniais santykyiais ar jau iantys potrauk tai pa iai ly iai (Bidstrup, 2001). Kadangi homoseksualizmo s voka atsirado flymiai v liau, o antikos laikais jokios apibr fties nebuvo ó tuo metu jos ir nereik jo, nes tokie santykyiai buvo toleruojami, laikomi norma. Tod l štoki õ flmoni apib dinimui, buvo pasirinktas b tent šsodomijosõ terminas. Tšs pavadinimas, tik tina, jog pasirinktas ne atsitiktinai. Mat Senajame Testamente yra minimi du miestai ó Sodoma ir Gomora - kuriuos Dievas sudegino d l t miest gyventoj palaidumo. Mat buvo manoma, kad ten gyveno homoseksual s flmon s (Mondimore, 2000).

Kuomet homoseksualizmas buvo prad tas laikyti smerktinu dalyku, atsirado ir bausm s ufl tokius neleistinus veiksmus. Ispan vestgotai homoseksualus baudavo kastracija. Pranc zijoje homoseksualus elgesys buvo baudfliamas s klidfli netekimu ufl pirm nusiflengim , ufl antr ó penio netekimu, o tre iasis ó mirtimi, sudeginant ant kuolo. 1533 metais Anglijoje Henris VIII baudavo baudomis, nuosavyb s netekimu bei mirtimi (Buchanan, 2000). O dar XIII amfliuje Anglijoje buvo i-leistas sakymas, kuris skelb , kad asmenys, santykyiaujantys su savo lyties atstovais, b t palaidoti gyvi (Mondimore, 2000). Kaip matyti, viduramfliai buvo gan fliaur s laikai ir ypatingai pavojingi flmon m, kurie negal davo atsispirti pagundai, jausmams ir tro-kimams.

19 amfliuje bausm s ufl sodomij , gerokai sumafl jo. Napoleono kodeksas sodomijos nebelaik nusikaltimu ir su Napoleono uflkariavimais -is kodeksas plito (Buchanan, 2000, Stanford encyclopedia of philosophy, 2002).

Kaip matyti, homoseksualizmas gyvavo nuo pa i seniausi laik , tod l m s laikai yra ne i-imitis. Kol homoseksualizmas ir jo s voka atkeliavo iki m s dien , poffi ris sp jo ne kart pasikeisti. Didfliausi tak neigiamam jo atspalviui suteik krik- ionyb , bafny ios ir j atstov gauta j ga, g sdinimai bei smerkimas. Su krik- ionyb s at jimu, at jo ir homoseksuali flmoni panieka bei pasmerkimas. Daugelis flmoni per visus laikme ius buvo nufludyti d l savo aistros, meil s ir susiflav jimo savo lyties atstovais, heteroseksuali (jau ian i lytin potrauk prie-ingos lyties atstovams) flmoni baim s, baim s b ti nubaustiems Dievo, ar fl ti nuo bafny ios tarn rankos. Bei baim s, d l nesuprantamo fenomeno (homoseksualizmo) aprai-kos ir jo sulyginimo su pa iais flemiausiais, bjauriausiais dalykais. B tent -i baim ir poffi ris atkeliavo ir -i dien flmogaus suvokim .

1.2 Teorijos, aiškinančios homoseksualizmą

Istorija pasakoja ne tik homoseksualizmo gyvavimą, fmonius priimimus ar atstojimus. Ji pasakoja ir apie mokslininkus, kurie bandė išsiaiškinti šio fenomeno atsiradimo priežastis. Be abejo, teorijų atsiradimas bei jų aiškinimas ne visais atvejais buvo palankus homoseksualioms asmenybėms. Tačiau kadangi šis fenomenas kyla ne mažiau ne tik daugelio fmonių baimės, bet ir diskusijas, todėl buvo po truputį pradama gilintis į fmonių atsiradimo priežastis. Šiuo metu, vairioms teorijoms atsirasti turėjo tokios ir tuometinės aplinkos, esantis požiūris, kuris ne per seniausiai buvo atjūsi-bafnyios, bei vis dar stipriai neigiamo poveikio paveiktos visuomenės. Kiekvienas laikmetis turi savo atspalvą, todėl kiekviena aiškinanti teorija turi savo –viesias ir tamsias spalvas. Nereikia pamiršti ne tik visuomenės požiūrio, bet ir paties fmogaus asmeninių savybių, turimos ar neturimos patirties, bei objektyvumo ir subjektyvumo.

Kadangi visuomenė buvo ir tebėra ištūkusi paaiškinimais, faktais, rodymais, todėl daugelis mokslininkų, tyrinėtojų ar netgi paties homoseksualų bandė patenkinti tiek savo, tiek visuomenės smalsumą, pakeisti esamus nuostatus, požiūrius. Tad vieni aiškino atrastas tiesas, o kiti kovojo su vėjomalais, tačiau tiek vieni, tiek kiti indėlis aiškinant homoseksualumo atsiradimą, neliko nepastebėtas. Todėl vertėtų perflvelgti ir aptarti bent keletą mokslininkų išrastas teorijas.

1.2.1. Biologinės homoseksualumo priežastys

XIX a. viduryje, pirmą kartą pradėta garsiai kalbėti apie homoseksualumą. Buvo svarstomos vairios teorijos, atliekami tyrimai ir bandymai. Visas teorijas galima suskirstyti biologines bei psichologines. Biologinėse teorijose, bandoma iekoti priežasčių smegenų veikloje, hormonuose, genuose.

Viena iš teorijų, kuri pateikė S. LeVay (The Columbia electronic encyclopedia, 2006), kad homoseksualumas gali būti susijęs su smegenų funkcijomis, kadangi tyrimais nustatyta, jog homoseksuali vyrų hipotalamas (tam tikra smegenų dalis) yra mažesnis nei heteroseksuali vyrų. Moterų tyrimai parodė patvirtimą, todėl jis padarė išvadą, kad homoseksualūs ir heteroseksualūs fmoniai skiriasi centriniu neuroniniu mechanizmu, kuris kontroliuoja seksualinį elgesį (Johnson, 2003). Tačiau LeVay teigimu, homoseksualizmas nuo genetikos priklauso tik 50%, kita dalis priklauso nuo to, kaip fmogus buvo auginamas ir kokioje aplinkoje gyveno. Anot jo, vyrauja dvi teorijos: pirmoji, jog homoseksualumas nėra daugiau, nei heteroseksualus fmogus sakantis, kad jis – savaitgal pabandys

šg ji-k dalyk ō; ir antroji ó flmon s, kurie yra gim homoseksualais. (McCleary, 1999). Atrodo, kad LeVay ai-kiai i-skyr dvi net ir -iais laikais tarp flmoni vyraujanias nuomones jog homoseksualizmas yra pasirenkamas ir gimtas. Netgi poffi ris flmog priklausu nuo to, kuria i-i teorij flmogus tiki. Be abejo, jei flmogus galvos, kad homoseksualumas pasirenkamas, labiausiai tik tina, jog jis vengs toki flmoni bijodamas, kad gali šuffisikr stiō. Tai savaimu formuoja ir neigiam poffi r .

Kita i-kelta teorija buvo androgeno ó disbalansas/tos pa ios lyties atst mimo teorija. TŲteorija teigia, kad jei mergait gims su didesniu testosterono kiekiu, tai tik tina, kad jos bus labiau vyri-kesn s. finoma, vyri-kumas ar moteri-kumas nerei-kia homoseksualumo ar heteroseksualumo. Teigiama, kad psichologi-kai mums reikia d mesio i- abiej t v , ta iau gali b ti, kad mergait s motina jausis nejaukiai -alia vyri-kos dukters, tod l nesuteiks jai reikiamo d mesio. Tuo tarpu t vas labai gerai sutars su dukra ir jie daugel dalyk darys kartu. Gali b ti, kad ji bus erzinama savo seser , klas s draugi . T vi-kos meil s jai pakaks, ta iau motini-kos ó tr ks. Tad mergina psichologi-kai sieks moteri-kos meil s. Kol kas tai ne seksualin meil , ta iau sulaukusi lytinio brendimo, ji vis dar sieks moteri-kos meil s, ta iau dabar sipainioja ir seksualumas, tad ji prad s suvokti, jog siekia seksualin s moters meil s. Pati ji to nepasirinko, ir nors tai n ra genetinis homoseksualumas, ta iau tam takos tur jo biologiniai faktoriai (Lansing community college, 2005). Prie -ios teorijos b t galima prid ti, o tiksliau patvirtinti LeVay pasakytus flodffius, jog svarbu ne tik biologiniai faktoriai, bet ir kaip buvo auginamas vaikas.

Buvo atliekami hormon tyrimai. Ta iau jie buvo atliekami su flurk mis ir kiaul mis. Keletas tyr j teig , kad hormon pakitimas prenataliniu laikotarpiu gali takoti flmoni seksualum . Tyrimai parod lyties hormon s veik , poveik besivystan ioms smegenims, o tiksliau smegen sri iai, flinomai kaip hipotalamas. Tyrimai su flurk mis parod , kad kuomet prenataliniame laikotarpyje moteri-kos lyties flurk ms buvo duodama vyri-k hormon , suaugusios jos rod vyri-k seksualin elgsen . Tas pats atsitiko ir su vyri-kos lyties flurk mis, davus moteri-k hormon (Jaz, 2003).

Taip pat buvo i-keltos teorijos d l kairiaranki-kumo, tai yra, kad buvo atliekami tyrimai, nes pasteb ta, jog daugelis homoseksuali flmoni yra kairiarankiai (Mondimore, 2000). Ta iau neder t kiekvien kairiarank fl r ti kaip potencial ar esam homoseksual .

Daugelis tyrin toj , mokslinink teigia, kad flmogaus seksualumas priklausu nuo biologini bei genetini prieflas i , ta iau ne visos teorijos pasitvirtino ar buvo rodytos konkre iais tyrimais, ta iau nesigin ijama, kad tai vienaip ar kitaip prisideda prie homoseksualizmo atsiradimo. Ta iau tai ne vienintel s prieflastys, lemian ios potrauk tai pa iai ly iai. Nereik t pamir-ti svarbi aplinkos bei aukl jimo moment , tod l svarbu apffvelgti ir psichologines - fenomen ai-kinan ias teorijas.

1.2.2. Psichologinės homoseksualumo priežastys.

Buvo iškelta ne viena teorija, aiškinanti homoseksualizmo atsiradimo priežastis, tačiau daugelis jų buvo ne tam, kad špateisint šis fenomenas, bet kad būtų rodyta, jog potraukis tai pačiai lygyčiai yra patologija, o tokie žmonės yra šnesveiki.

Krafft ó Ebingas buvo vienas iš mokslininkų, kuris rodinėjo, jog homoseksualizmas yra patologija. Jis atliko tyrimus, ir remdamasis gautais rezultatais išleido knygą šPsychopathia sexualis, kuri sulaukė didelio susidomėjimo. Ši knyga sudaro daugiau nei du šimtai pasakojimų, istorijų, kurios atspindi švairiausias psichopatologines lytinio gyvenimo apraiškas (Mondimore, 2000, 50). Be abejo, labiausiai tikėtina, jog knyga susilaukė didelio dėmesio būtent dėl šių pasakojimų, kurie buvo smulkiai aprašyti. Tačiau reikėtų paminėti, jog savo šrespondentus ó Krafft ó Ebingas, rinkosi iš policijos ataskaitų, protiškai nesveikų žmonių prieglaudžių ir be abejo savo kolegų psichiatrų stebėjimų (Mondimore, 2000). Tad nieko nuostabaus, kad gauti rezultatai buvo pribloškiantys ir aiškiai signalizuojantys, jog homoseksualūs žmonės turi visokiausių patologijų, nukrypimų ir link apskritai visokias psichines ligas. Beje, jis taip pat pareiškė, kad masturbacija sukelia homoseksualizmą.

Tokiems pareikimams nepritarė ir priešinosi H. Ellisas. Jis atmetė mintį, kad masturbacija sukelia homoseksualizmą ir teigė, kad potraukis sava lygyčiai išryškėja iki brendimo laikotarpio ó dafniausiai nuo septynerių iki devynių metų (Mondimore, 2000). Ellisas norėjo pakeisti žmonių požiūrą homoseksualizmui, ieškojo vairių būdų padaryti, netgi ragino atsisakyti statymų, kuriais buvo baudžiama už homoseksualizmą. Jo knygos bendraautorius - S. H. Symondsas buvo gan žymus savo darbais literaturoje - rašė esė, eilėrašius, biografijas ir buvo homoseksualas. Jis buvo parašęs darbą, taip tik josi pakeisti esamą nuostatą ir nuomonę, tačiau neišdrįso pats publikuoti savo darbą, nes neturėjo medicininio išsilavinimo, todėl pabijėjo, kad liks nesuprastas. Todėl jis pasiūlė Ellisui kartu išleisti knygą. Taip jie ir susitarė, tačiau kuomet knyga buvo beveik baigta, Symondsas mirė, tad Ellisas vienas pabaigė rašyti knygą, kuri buvo išleista pavadinimu šSeksualinė inversija. Skirtingai nei Krafft ó Ebingo knygoje, šioje pasakojimai buvo renkami ne iš psichinomis ligomis sergančių žmonių, o iš visiškai sveikų žmonių. Tačiau ši knyga susilaukė neigiamų pasekmių, kadangi joje nebuvo smerkiamas homoseksualizmas (Mondimore, 2000). Aiškiai matyti, jog tais laikais buvo dvi stovyklos: viena pasisakanti už špatologinį homoseksualizmą, kita ó kovojanti su neigiamu požiūriu ir bandanti rodyti, kad nieko patologiško nėra.

Homoseksualizmo priežastis aiškino ir Froidas. Jis pasitelkę psichoanalizę tyrinėti ir aiškinti šio fenomeno atsiradimo priežastis. Naudodamasis šlaisvųjų asociacijų ó metodu, Froidas bandė išsiaiškinti, dėl kokių priežasčių žmogus traukiasi prie tos pačios lyties. Jis manė, kad visi žmonės viduje

yra biseksualai (potraukis abiem lytims), todėl homoseksualūs jausmai yra normalūs. Jis manė, kad homoseksualizmas nėra liga. Be to, kadangi homoseksualumas buvo laikomas biologiškai nulemtas, tad tie, kurie aktyviai reikavo savo homoseksualių impulsus, paprasčiausiai juos reikavo nekonfliktiniais būdais. Anot jo, gėjai ir lesbietės negalima paversti heteroseksualiais, tad psichoanalizė jiems nepadės. Froidas sakė, kad homoseksualizmas nėra privalumas, tačiau tai nėra nieko gdinga, tai nėra yda ir ne degradacija. Ir tai negali būti klasifikuojama kaip liga (Drescher, 2006).

Didžiausi dėmesį Froidas skyrė filmogaus vaikystei. Jo manymu, būtent tamė amfliaus tarpšnyje slypi homoseksualios asmenybės prieflastys. Nenormalūs gyvenimai vaikystėje, neišspręsti seksualiniai konfliktai, ir, be abejojimo, neišspręstas Edipo kompleksas - visa tai išryškėja brandos amfliuje (Mondimore, 2000). Froidas psichoanalizė aiškino, kad homoseksualizmas tai fiksacija falinėje stadijoje, Edipo komplekso ne veikimas. Tėvų krizė išryškėja ketvirtais ir penktais gyvenimo metais. Edipo kompleksas iš tai kuomet berniukas mato savo tėvą kaip konkurentą, nes nori, kad mama būtų tik jo, o mergaitės savo mamos mato kaip konkurentes, nes tėvą mato kaip vyrą, nori susilaukti nuo jo vaiką (mergai iš Edipo kompleksas dar vadinamas Elektros kompleksu). Daugiausia psichoanalitinėje teorijoje ufsimenama apie vyrų homoseksualumo prieflastis, todėl manoma, kad per didelę motinos taktą arba pernelyg artimas ryšys vaikystėje su motina tampa vyro potraukio kitiems vyrams prieflastimi (Drescher, 2006). Akivaizdu, kad Froidas tokiuose flmoni santykiuose nieko blogo nematė, todėl ir kitė neskatino smerkti. Kaip Froidas (1999) sakė: šakivaizdu, kad nieko nepeime piktindamiesi, išreikdami savo asmeninį pasibjaurimą jį (p.278).

Froidas nebuvo priešiškas nusiteikęs, tačiau neofroidistai nepritarė Froido mintims ir pasirinko kitokią poziciją. Jie homoseksualumą matė kaip patologinį, psichologinį prisitaikymo būdą, kurio rezultatas iš visk ufgniauffianios ir pasikartojančios baimės, apsupančios heteroseksuali troškimą pareikškim (Drescher, 2006). Neofroidistai, priešingai nei Froidas, manė, kad potraukio taipai lygiai aknys yra neurotiniame konflikte.

Taip pat buvo kalbama ir apie tokias prieflastis kaip tėvo pozicija tėvime, santykių stiprumas tarp tėvo ir vaiko, rungtyniavimas, varflymasis dėl motinos meilės, rpinimosi, bei patariama atsifvelgti asmens gimimo eilėkum, tėvų amfliai vaikui gimus ir tėvime dyd (Taylor, 2003).

Vilniau kiti psichoanalitikai bandė aiškinti tuo, kad homoseksualizmas yra gimtas ir tai yra fobinis atsakas priešingos lyties atstovams (Herek, 2005). Po šio pareikškim buvo kiti, paneigiantys pirmuosius. Taip vieni psichiatrai, psichologai, psichoterapeutai ir kiti mokslininkai kovojo vieni su kitais, bandydami rodyti savo tiesas. Tačiau kaip bebūt keista, visuomet buvo stengiamasi paneigti tas teorijas, kurios sakė, jog homoseksualizmas nėra nei patologija, nei kaffkas baisaus. Matyt, išviduramfliai atėjusioji nenorėjo taip lengvai atsitraukti.

Didesn tolerancij homoseksualizmui parod visi-kai kitokios srities specialistas, zoologas ir toksinomistas Alfredas C. Kinsey. Jis atliko tyrimus, kuri rezultatai teig , jog daugelis Amerikos gyventoj yra homoseksualai arba yra patyr homoseksuali santyki . Nors jo metodais buvo suabejota, ta iau atkreipti d mes jam pavyko. Kinsey man , kad homoseksuali orientacija yra vaikyst je patirt malonum pasekm . (Mondimore, 2000). Apie tai buvo kalb j s ir Froidas, kuris teig , kad seksualinis vaiko i-naudojimas gali vesti prie homoseksualin s fiksacijos (Vaito-ka, 2006). Kinsey, kaip ir prie- j buv mokslininkai, teig , kad potraukis savai ly iai netur t b ti laikoma psichin s ligos poflymiu.

Po Kinsey darb pra jus de-im iai met , Evelyn Hooker atliko didel s takos tur jus tyrim (Herek, 2005). Savo tyrime ji kruop- iai atrinko tiriamuosius (30 homoseksual ir 30 heteroseksual), kurie buvo suskirstyti poromis, atsifvelgiant j amfli , intelekto koeficient bei i-silavinim . Por sudar homoseksualas ir heteroseksualas, kuri min ti kriterijai atitinka. Tuo tyrimu Hooker nor jo paffi r ti, ar homoseksualai ir heteroseksualai skiriasi savo psichologiniu prisitaikymu, taip pat vietoj to, kad pasirinkt psichiatrijos pacientus, ji pasirinko flmones normaliai funkcionuojan ius visuomen je, ir galiausiai ji pasikviet ekspertus vertinti duomenis, kurie neffinojo i- anksto, kurie respondentai yra homoseksualai. Tame tyrime ji naudojo tris testus: Rorschacho (ra-alo d mi) test , teminio vertinimo test (Thematic Apperception Test), bei sukurk paveiksl lio istorij test (Make ó A ó Picture ó Story Test) (Herek, 2005). Tais tyrimais buvo rodyta, kad homoseksualai n ra patologiniai ligoniai, kad jie yra tokie patys kaip ir heteroseksual s flmon s. Tė Hooker tyrim rezultatai tur jo didel s takos. Po -io tyrimo, 1973 m. Amerikos psichiatrijos asociacija pagaliau i-brauk homoseksualizm i-protini sutrikim s ra-o (Johnson, 2003). Tai bene didffiausias t dien pasiekimas -ioje srityje. Savo moksliniame darbe Hooker padar tokias i-vadas: š1. Homoseksualizmas kaip klinikin realyb neegzistuoja. Jo formos yra tokios pat vairios, kaip heteroseksualumo. 2. homoseksualizmas gali b ti nukrypimas nuo lytin s elgsenos norm , bet psichologi-kai tai yra visai normaluō (Mondimore, 2000, 107).

Abiej , tiek Kinsey, tiek Hooker darbai buvo labai svarb s ir reik-mingi homoseksualizmo istorijoje ir poffi ryje j . Tė du flmon s, prisidedant ir ankstesniems mokslininkams, parod , o tiksliau rod visuomenei, kad flmon s, jau iantys potrauk savo ly iai, n ra ligoniai, o papras iausi flmon s, kurie skiriasi tik meil s objekt pasirinkimu. Kaip sak K. Gravelle (1998), ar flmogus heteroseksualus, homoseksualus ar biseksualus, neturi nieko bendra su jo flmoni-kosiomis vertyb mis. Ta iau daugelio mokslinink rodin jimai -io teiginio teisumu lieka nei-girsti.

Nors homoseksualizmas ir buvo i-brauktas i-protini sutrikim s ra-o, ta iau daugelis psichoterapeut vis dar teig , kad tai yra psichikos sutrikimas, kad homoseksualizmas gali b ti

i-gydytas. Taip jie suteik viltis žmonėms, kurie man gal i-gyti nuo visuomenės pasmerkimo. Be abejo, žmona, kad i-gydyti ir apskritai gydyti nėra ko, tačiau tai buvo tik bėdas pasipelnyti, nes toks gydymas turėjo trukti gan ilgai, kelet mėnesių, o gal net ir metų. Taip atsirado atkuriamoji terapija (Reparative therapy), kurios tikslas buvo, kaip rašė Mondimore (2000), šiugdyti vyriškų paciento lyties tapatybę (p.239). Duomenys apie šios terapijos poveikį, metodo efektyvumą nėra. Tai, be abejo, verčia suabejoti šio metodo, terapijos patikimumu bei nauda.

Atrodo, kad visais laikais buvo ir bus dvi priešingos pusės, kurios norės rodyti savo tiesas. Homoseksualizmo istorija, tiek egzistavimo, tiek tyrimų jimo aspektu labai pulsuojanti ir netolygi. Per visus amžiaus laikotarpius vyravo tiek teigiamas, tiek neigiamas požiūris, ir juos buvo bandoma rodyti ne tik dievo bausmėmis, bet ir vairiais tyrimais. Be abejo, rodymai diktuoja viena, tačiau moralinės nuostatos bei sitikinimai sako visai kitą. Tikriausiai reikės dar ne vieno dešimtmečio, kol žmonės apsvaistys visus turimus ir pateiktus faktus. Derėtų vadovautis humanistiniu požiūriu, kuriuo nuomone, šjeigu du suaugę tos pačios lyties žmonės gali suteikti vienas kitam seksualinį malonumą, tai yra tik jų privataus apsisprendimo dalykas, o ne visuomenės reikalas (Jenkins, 1997, 84). Tačiau, kol yra galvojama ir svarstoma, visuomenė ilin kart dalinasi dvi stovyklas – toleruojančius ir smerkiančius. Tai visiškai normalu ir suprantama, tačiau didžioji dalis, turinti neigiamą požiūrį homoseksualiems žmonėms, galbūt nesmoningai, o gal ir tai suvokdami, stumia šią visuomenės dalį atskirti, savęs menkinimui, o baisiausiu atveju net ir savifludybei. Perflvelgus istoriją, nereikėtų pamiršti apflvelgti ir visuomenės nuostatą – neigiamą – darom vienoki ar kitoki tak homoseksuali žmonė gyvenimui.

1.3 Homoseksualus žmones ir visuomenės nuostatos

Ne veltui yra i-skiriamos dvi pusės: homoseksualių žmonių ir visuomenės nuostatos. Tarp ši dviejų pusių jau ilgus dešimtmečius vyksta kova, kuri laimėti nėra paprasta ir maflai tik tina, kad ji kada nors bus baigta. G jai ir lesbietės kiekvieną dieną susiduria ne tik su nuostatomis, bet ir su jų daromu poveikiu kiekvieno i-j asmeniniam gyvenimui. Ne daugelis žmonių i-drįsta pasakyti apie savo lytinę orientaciją. Nors atrodytų, kad vis daugiau jų atsiskleidžia, tačiau didžioji dauguma lieka ufsisklendusi savyje. To priefflastis – elementari baimė, baimė būti nesuprastam, pasmerktam ir atstumtam. Atskleisdamas savo lytinę orientaciją, žmogus rizikuoja labai daugeliu dalykų: darbo praradimu, draugų nusigr flimu, giminių ir tvatstamimui, kasdieninio diskriminavimo ir šfflvairoš

visuomenės fli r jimo. Tai iau tai ne viskas, kuo rizikuojama. Negal jimas laisvai sav s realizuoti gyvenime ó tiek vie–ame, tiek asmeniniame, stumia flog vidin konflikt , susid rim su begalybe prie–taring jausm , o kartais net ir svarstym apie b t ir neb t . Tod l labai svarbu yra suprasti, k i–gyvena homoseksuali asmenyb ir kaip jos gyvenim takoja visuomen s nuostatos.

1.3.1. Požiūris į homoseksualius žmones

Svarb vaidmen visuomen s formavimo nuostatom, nepaneigiamai turi fliniasklaida. Dafniausiai ji homoseksualius flmones parodo i–pa ios blogiausios pus s, pastebi tik netinkamiausi elges , arba pagal vieno flmogaus nusifengimus padaro i–vad apie visus –iai atskir iai priklausan ius asmenis. Dafniausia ji susikoncentruoja ties seksu ir seksualumu, taip i–keldama vairius nukrypimus ir deviacijas (Tere–kinas, 2004). finoma, fliniasklaidai toks –i flmoni vaizdavimas ir pateikimas yra naudingas, nes taip ji susilaukia didesnio visuomen s d mesio, kas kelia dar auk– iau j reitingus. Apie padaryt flal , kafkieno fleist orum ar formuojan i neigiam visuomen s nuostat fliniasklaidos atstovai negalvoja. Tai iau vert t tuo susir pinti.

Kiekvien dien g jai ir lesbiet s patiria ne tik moralin , bet ir fizin flal . Jie pravardffiuojami vairiausiai epitetais ir siaubingais flodfliais, vairiuose gyvenimo srityse kaip darbas, laisvalaikis, ir netgi –eimos k rimas, jie susiduria su diskriminacija ir paniekimu. Tai iau baisiausias dalykas, kurio imasi prie–ingos lytin s orientacijos flmon s, kad pab gt nuo pastovaus fleminimo, bauginimo, smerkimo ir negal jimo atsiverti ir gyventi taip, kaip nori ó savifludyb s. B tent tod l fliniasklaida tur t pad ti keisti visuomen s poffi r ar bent jau neprisid ti prie neigiamo poffi rio augimo ir skatinimo.

Labai dafnai homoseksual s flmon s vaizduojami kaip gr sm vaikams (Herek, 2002). flmon s mano, kad homoseksual s flmon s bando lyti–kai suart ti su vaikais, tai iau tai jau pedofilijos priskyrimas homoseksualizmui. Visuomen s akyse –ios dvi skirtingos s vokos susilieja vien , taip g jai ir lesbiet s tampa vaik prievartautojais ir seksualiniais i–naudotojais. Toks poffi ris ypatingai vyravo prie– 20 ó 30 met . Tšomis dienomis –i nuomon –iek tiek pasikeit ir su–veln jo, tai iau nei–nyko.

Dar visai neseniai, Taryb S jungos laikais, ufl homoseksualius santykius buvo arba sodinama kal jim , arba paguldoma psichiatrijos ligonines ir ra–oma policijos skaitas, o flodis šlesbiet ō buvo siejamas su prostitucija, i–tvirkavimu ir traktuojamas kaip nusikaltimas (Ignotait , 1998). Tod l

nerieki t stebintis, kad dabar homoseksuals filmas kovoja už savo teises. Tai jau atrodo, kad sovietmečiu vyravęs požiūris giliai sirfili tuomet suformuotas visuomenės moralines normas.

Mūsų visuomenėje neapsakomai gali padaryti vyraujantys stereotipai, i-ankstiniai nusistatymai, ar nuo sen laiko atkeliavęs prieš-kumas ir blogio ie-kojimas visur, kur tik pastebimi šnukrypimai nuo turimos normos vokos. Jei vaiko, suaugusiojo elgesyje pastebimas neatitikimas, ar kitoni-kumas, tuojau pat skubama klijuoti etiketes ir nulemti asmen vienam ar kitam likimui. Kas atsitikt, jei berniukas staiga panor t pasidaflyti ar i-virti l lei valgyti, o mergait uflsimanyt lipti med ar su t iu patraukti gaudyti fluv ? O gi visuomen prad t -nairuoti ir jau maflam berniukui klijuoti etiket ir prana-auti homoseksualo ateit . Mat vyri-kosios lyties atstovams yra sud tingiau, nes kiekvienas j šne toksō flingsnis ar elgesys tuoj pat bus pasteb tas. Tiek tiek kitaip yra mergait ms, moterims. Daflnai manoma, kad špad kimasō praeis, jos i-augs, kad tai tiesiog toks amflius (Mondimore, 2000). Gal d l to labiau ir daugiau yra kalbama apie g jus, nei apie lesbietes. Tai jau tokios susiformavusios nuostatos gali rimtai paveikti ne tik augan io flmogaus asmenyb , bet ir socialin , vie- j gyvenim . Svarbu ne kok partner jis pasirinks intymiam gyvenimui, bet kaip jis gal s silieti ir gyventi visuomen je, kuri jo nepriima ir netgi bando atskirti nuo bendruomen s.

1.3.2 Homoseksualių žmonių savijauta ir padėtis visuomenėje

Požiūris, kuris vyrauja visuomenėje ó didflia dalimi neigiamas, kaltina homoseksualius flmones vairiais i-krypimais ir jie daflniausiai lydimi pasibjaur jimo ir netolerancijos, jau nekalbant apie diskriminacij . Didflioji visuomen s dalis galvoja tik apie savo viduje kylan ias emocijas, kuri škaltingai homoseksual s flmon s ir j ši-si-okimaiō. Tai jau ar kas nors pagalvojo, kaip tokioje visuomen je jau iasi pats g jus ar lesbiet ?

Tikriausiai sunkiausia yra jauniems flmon ms. Paauglyst ir taip gan sud tingas amfliaus tarpsnis, kuomet pats nevisai suvoki save, kada menkiausi dalykai, problemos atrodo patys didfliausi pasaulyje, kuomet reikia prad ti galvoti apie studijas, tam tikra prasme apsispr sti d l savo ateities, o dar santykiai su bendraamfliais. Su tokiais paauglyst s sunkumais jaunas flmogus susiduria kiekvien dien , ta iau jei suvoki es s g jus ar lesbiet , tuomet prie kasdieni i- ki turi susidurti dar ir su diskriminacija, i-ankstiniu nusistatymu, smurtu -eimoje, mokykloje, bendruomen je (American psychological association, 1999). Jaunam flmogui, kaip ir suaugusiam, norisi pasisakyti apie savo orientacij , atsiskleisti (šcome outō), ta iau daflnai jie to ilgai arba visai nepadaro d l baim s b ti atstumtiems, nesuprastiems. Tokia savijauta, kuomet nori pasakyti, bet bijai, ver ia jaustis vieni-am,

dar labiau ufsiskl sti savyje. Tokia b sena gali pablog ti, o jausmai pasidaryti stipresni ir vairesni, tod l padid ja tikimyb savifludybei.

Amerikos psichologijos asociacijos (1999) teigimu, dafniausiai, jei flmogus nusprendflia atsiskleisti, tai jis pasisako tam tikriem flmon m tokia tvarka: kitas g jus, lesbiet ar biseksualus bendraamflis, artimi heteroseksual s bendraamfliai, artimi –imos nariai ir galiausiai t vai. Nieko nuostabaus, kad flmon s i–sid st b tent tokiu eili–kumu. Lengviausia ir dr siausia pasakyti tokiam pa iam, kaip tu pats, nes tai yra flmogus i–gyvenantis t pat , k ir tu, kuris gali suprasti, ir kuris tikrai nepasmerks ir nenusisuks. Artimi draugai taip pat didel pama, ta iau yra baim , kad nesupras, tod l dafniausiai homoseksual s asmenys atsirenka, kuriems draugams sakyti, o kuriems dar ne, ar apskritai nesakyti. Sunkiausia pasakyti t vams ir –imos nariams. Nors atrodyt tai bene artimiausi flmon s, ta iau b tent j nusigr flimas ir netektis b t pati skaudfliausia. D l –ios prieflasties t vai dafniausiai suflino paskutiniai apie vaiko lytin orientacij . Be abejo, daug kas priklauso ir nuo –imos tarpusavio santyki ir supratingumo.

Atvirai tiek socialin , tiek asmenin gyvenim gyvena nedaugelis flmoni . Ypatingai jie bijo atsiskleisti, jei teko patirti diskriminacij (socialin , teisin , ekonomin), ir nesvarbu, ar j patyr tiesiogiai ar netiesiogiai, ta iau daugelis bijo atvirai pasireik–ti bijodami nukent ti nuo neapykantos (Berger ir kt., 1998). Nors visuomenei gali pasirodyti, kad g jai ir lesbiet s reikalauja labai daug, ta iau i– ties , jie tenori b ti pripaffinti, kad b t pripaffintas j socialinis gyvenimas, draugo, bendradarbio, motinos ar t vo vaidmenys. Tenor dami i–saugoti savo seksualin tapatum , jie ima kurti tinkl , kuris susideda i– socialini , politini , teis s, medicinos, psichoterapini , meno institut (Pavilionien , 1996). Ta iau kaip teig Kurdek (2005), d l stigmos susijusios su homoseksualumu, daugelis g j ir lesbie i nenori atskleisti savo seksualin s orientacijos.

Atrodo, kad dabar g jai ir lesbiet s atsiskleidflia tik d l to, kad i–sikovot esmines pilie i teises (Macaitis, 2006), kurios jiems ir taip priklauso. Ta iau –ios pus s visuomen nemato. Ji mato tik d mesio ir škaffkoki papildom õ teisi , i–skirtinio d mesio trok–tan ius asmenis, kai tuo tarpu nebegal damos visko laikyti savyje ir nebei–kentusios pafeminim , ir norin ios geresn s ateities kitoms kartos, homoseksualios asmenyb s i–dr sta šapsinuogintiõ prie– visuomen , atskleisdamos paslapt , kuri gali suflugdyti visk , k flmogus yra pasiek s. O homoseksualizmo atskleidimas, anot Leli gien s (1997), visuomen je, kurioje maflai paistoma statym gali tapti atleidimo i– darbo, materialin s paramos, gyvenamojo ploto netekties prieflastimi. Tod l –is konfliktas su visuomene, o tiksliau poffli riu, kaip teig S. Kiela (2005), yra ne tik lytin s orientacijos, bet ir flmogaus teisi klausimas.

Visuomenės sustabarėjusios ir konservatyvios pafloros, kaip rašė Gintautas Mafėikis (2005), skatina depresiją ir savifludybes, mafliškai rybingum ir draudfliai laisvą pilietinį saviraišką. flmonams darosi sunku save realizuoti, laisvai išreikšti. Daflnai tenka netgi apriboti savo veiklos sritis ar jį atsisakyti, bent todėl kuriasi vairūs bėriai, klubai, skirti homoseksualiems flmonams. Visuomenė pati veria atsiskirti, tapti atskirties grupe, o vėliau piktinasi, kad egzistuoja tokios susibėrimo vietos. Nors praėjo tiek daug metų nuo viduramfliais prasidėjusios priespaudos, persekiojimų ir smerkimo, tačiau gėjai ir lesbietės iki šių dienų vis dar patiria struktūrinę ó funkcinę priespaudą. (Mafėikis, 2004).

Visuomenė stengiasi ignoruoti ir nematyti homoseksuali flmoni, tai veria juos jaustis nematomais, nepalaikomais ir izoliuotais (Parents, families and Friends of Lesbians and Gays, 2006). Daflnai homoseksualūs flmonai kenčia dėl tėvų, draugų paramos stygiaus (Leliėgienė, 1997). Visuomenė nesuflmsto, kad gėjai ir lesbietės veria gyventi dvigubą gyvenimą vien – socialinį, viešą, o kitą ó asmeninį, ufldarą, apie kurį flnoma tik artimiausi flmonams, tikrįjį savo gyvenimą, kuris, kaip bebūtų gaila, sprausas tėvams. Homoseksualus flmogus pradedamas draskyti biologinis prigimties, socialinio gyvenimo ir patiria daugybę vidinių konfliktų. Kaip teigė Pavilionienė (1998), flmogus, negalėdamas suderinti savo biologinį ir psichologinį struktūrą bei socialinį vaidmenį, išgyvena vidinį dramą. To pasėkoje, flmogus pradeda konfliktuoti su aplinkiniais, nes nebesupranta savęs, išgyvena vidinį sumaištį, o aplinkiniai, rodos, nesupranta jo išgyvenimą, nes daflniausiai jie nefflno apie to flmogaus lytinę orientaciją. Taip atsiranda ydingas ratas: flmogus jaučiasi blogai ir norėtų sulaukti paramos ir pagalbos iš artimųjų, tačiau dėl baimės bėti atstumtu ir nesuprastu nepasisako artimiesiems apie savo lytinę orientaciją. Pastarieji, nefflinodami kas vyksta, nesugeba pagelbėti ir kylantys konfliktai atitolina juos nuo homoseksualaus flmogaus, taip dar padidindami jo baimę atsiskleisti, kuri tik paatrina vidinius konfliktus.

1.3.3 Homoseksuali šeima ir visuomenės nuostatos

Visuomenėje yra plačiai paplitusi nuomonė, kad vaikai, augantys homoseksualioje tėimoje, gauna blogą pavyzdį ir tokia tėimos sudėtis neigiamai takoja vaiką. Visuomenė formuoja nuostatą, kad jei vaikas turi dvi mamas arba du tėvus, ar bent vienas iš tėvų yra homoseksualus, tai ir vaikas pasėks tėvų pėdomis. Remiantis tuo, homoseksualioms tėimoms draudfliai sivaikinti, o jei bus flnoma, kad pavyzdffliui, motina yra lesbietė, tai bijoma, kad bus atimtos vaiko teisės. Kaip jau minėta,

informacijos stoka bei uflsimerkimas ir nenor jimas pripaffinti fakt , griauna homoseksualias –eimas ar apskritai trukdo joms atsirasti.

Buvo atlikti tyrimai, norint i–siai–kinti koki tak vaiko raidai turi homoseksual s t vai. Tyrimo rezultatai parod , jog nei lesbie i , nei g j –eima vaiko seksualinei orientacijai, socialinei bei emocinei raidai ypatingo poveikio neturi. Tyrimai parod , kad homoseksuali t v vaikai visi–kai nesiskyr nuo heteroseksuali t v vaik (Gedvilait , 2003).

Didesn nerim ir susir pinim kelia visuomen s poffi ris vaikui, kuris gyvena homoseksualioje –eimoje, arba kurio bent vienas i–t v yra homoseksualus. Pats vaikas t v lytin orientacij priima ar priimt visi–kai teigiamai ir nat raliai, ta iau d l vyraujan io neigiamo visuomen s poffi rio vaikai susiduria su sunkumais ir patiria mafl maffliausiai stres . Kadangi visuomen sako, kad tokie flmon s yra pasibjaur tini, atstumiantys ir yra pasmerkiami ir niekinami, tad vaikas jau ia diskomfort , nenori ir negali apie tai pasipasakoti draugams, nes bijo b ti nesuprastas ir atstumtas, turi kent ti ufl t v pasirinkim ir visuomen s netoleravim . Sunki na–ta uflgula vaiko, daffniausiai paauglio pe ius, nes –iuo amffiaus periodu draugai, j bei visuomen s nuomon rei–kia labai daug. D l tokios pad ties bendruomen je, vaikas gali prad ti konfliktuoti su t vais, nepripaffinti j lytin s orientacijos, g dytis t v , o kartais net ir pab gti i–nam . Vietoj to, kad namuose vaikas gal t jaustis atsipalaidav s ir saugus, jis pradeda jausti tamp . Privati nam erdv staiga virsta vie–u visuomen s nuostat kal jimu. Paradoksalu, kad visuomen mano, jog tai homoseksuali –eima daro neigiam tak vaiko vystimuisi, ta iau kaip matyti, b tent visuomen , o tiksliau joje vyraujan ios nuostatos, takoja vaik vystim si. Atlikt tyrim rezultatai parod , kad kuo didesn stigma vyrauja visuomen je ir su kuo didesne stigma susiduria vaikas d l savo homoseksualios mamos, tuo jie buvo link tur ti flemesn sav s vertinim (Tasker, 2005). Taigi, vaik psichologiniam vystimuisi ir adaptacijai takos turi ne homoseksual s t vai, bet homofobi–ka visuomen .

Kalbant apie homoseksuali asmen santuok ar santyki teisinim , Lietuvoje, kaip ir daugelyje kit pasaulio –ali , toki statym dar n ra. Tokio pob dffio statymus turi Danija, Norvegija, TMMedija, Suomija, Grenlandija, Islandija bei Olandija. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, –eimos teis (2002) skelbia, kad santuoka galima tik tarp skirting ly i . Apie joki tos pa ios lyties partneryst s teisinim kol kas n ra uflsimenama. Be abejo, vykdomi vair s projektai prie–diskriminacij ir bandoma kovoti d l g j ir lesbie i teisi , ta iau ar ilgai teks aukoti savo asmenin gyvenim vardan patenkintos visuomen s?

Taigi, kaip galima matyti visuomen s nuostatos reguliuoja ne tik vie– j homoseksuali flmoni gyvenim , bet ir braunasi asmenin , privat . Kol visuomen nepakeis nuomon s, nebelaikys

g j ir lesbie i ši-kryp liaisō, tol apie geresnes s lygas, geresn gyvenimo kokyb homoseksualiems flmon ms, tikriausiai, ir neverta tik tis. Nors su kiekvienu de–imtme iu poffi ris po truput kei iasi, nuostatos –veln ja ir flmon s pradeda suprasti, jog heteroseksualius flmones nuo homoseksuali skiria tik viena smulkmena ó gyvenimo partnerio lytis. Ta iau –is procesas labai l tas, juo labiau, kai aplinkiniai faktoriai vis pakursto neigiam poffi r .

1.3.4 Homoseksualus jaunimas mokykloje

fmogaus gyvenimas susideda i–daugelio aspekt , vienas j ó socialinis gyvenimas. Viena i–socialinio gyvenimo sfer yra mokykla. Tai bene daugiausia pastang reikalaujanti sfera, jei norima tinkamai pritapti ir funkcionuoti joje. Mokykla yra institucija, kurioje vyrauja savos taisykl s ó deklaruojamos vie–ai ir šnera–ytosō, formuojasi ne tik vair s g dffiai, bet ir nuostatos bei poffi ris. Tad mokykla tampa gan svarbus gyvenimo etapas.

Atlikti tyrimai rodo, kad homoseksualus jaunimas patiria gan daug smurto, tiek fizinio, tiek psichologinio, mokymosi staigose. Amerikoje atliktas tyrimas skelbia, kad du i–penki jaunuoli (41,7%) nesijau ia saugiai mokykloje d l to, kad jie yra g jai, lesbiet s, biseksualai, transseksualai ar dvejojantys (GLBTD) d l savo lytin s orientacijos. Taip pat 61,1% GLBTD jaunuoli teig patyr flodin priekabiavim , i– kuri 45,9% j patyr kasdien; 46,5% teig patiriantys seksualin priekabiavim ; 27,6% patyr fizin priekabiavim ir 13,7% - fizin fleidin jim (SIECUS, 2001). Tokie skai iai ver ia ne tik susim styti, bet ir sunerimti. Juk paauglys ó tai dar tik besiformuojanti asmenyb , kuriai tokie kasdieniniai i–bandymai ir potyriai gali tur ti neigiam pasekmi . Turint galvoje, kad savo lytin orientacij flmon s suvokia gan anksti. Tyrimai rodo, kad 48% save laikantys homoseksualiais, apie savo orientacij suvok mokindamiesi vidurin je mokykloje, tuo tarpu 28% homoseksuali vyr ir 6% homoseksuali moter teig , kad savo lytin orientacij suprato jau pagrindin je mokykloje (SIECUS, 2001). Taigi, kuo anks iau flmogus suvokia savo lytin orientacij , tuo didesn tikimyb ilgiau kent ti paty ias, smurt ir pafleminimus.

B ti i–skirtiniu visuomen je yra sud tinga, nes susilaukiama ne tik nepakan i flvilgsni , bet ir replik , o dar baisiau ó veiksm . Tod l visai nenuostabu, kad homoseksualus jaunimas susiduria su dideliu stresu. Savo lytin s orientacijos suvokimas sukelia vidinius i–gyvenimus, kartais net konfliktus, ta iau tai paveikia ne tik emocin b sen , bet ir santykius su aplinkiniais. Paauglyst je labai svarb s draugai, tod l homoseksualumo faktas gali stipriai apriboti pafli stam ir draug tinkl . Mokslinink teigimu, artim santyki tr kumas, taip pat kaip ir toki ry–i nutr kimas, yra daflnas

r pestis tarp seksualini maflum jaunimo. Homoseksualus jaunimas kartais praranda draugus ne tik d l to, kad pasisako apie savo lytin orientacij , bet kai kurie jau ia, kad jie negali tapti pernelyg artimi su draugais, nes tai gali b ti klaidingai interpretuojama, kaip seksualinis susidom jimas (Diamond ir kt., 2004). Taigi homoseksualus jaunimas atsiduria stresin se situacijose. Vienoks ar kitoks j elgesys gali b ti traktuojamas kaip noras intymiai suart ti, kas ver ia GLBT jaunim nuolatos kontroliuoti save arba apriboti savo draug rat . Ta iau mokykla tarsi mafla bendruomen , kurioje sunku pasisl pti.

Apie savo turim paslapt dafniausiai niekam nepasakojama d l baim s b ti pasmerktiems, atstumtiems. Be to daugelis jaun GLBT asmen mano, kad atsiskleidimas kelt gr sm j fizinei ir emocinei gerovei, tod l jie renkasi susidoroti su savo identitetu slepiantis, kas gali s lygoti savifludyb , depresij , disfunkcinius santykius su bendraamfliais ir –eima, alkoholio ir narkotik vartojim (Takacs, 2006). Tam pritaria ir J. Gilliam (2002) teigdama, kad labai dafnai –ie jauni flmon s jau iasi izoliuoti ir vieni–i. Smurtas ir prie–i–kumas namuose ir mokykloje daugel GLBT jaunimo veda prie i–kritimo i–mokyklos, pab gimo, narkotik vartojimo ir savifludyb s.

Tikriausiai galima teigti, kad daugelis homoseksualaus jaunimo savifludybi , ar bandym tai padaryti, atvej yra d l to, kad jie nesulaukia palaikymo arba neffino, kur gali gauti atitinkamos pagalbos. Mokykloje i–j dafniausiai ty iojamosi ir priekabiau jama. Palaikymo nesulaukiama nei i–bendraamfli , nei i–mokytoj . Tad apie sav s vertinim , pasitik jim savimi ir stipri asmenyb n ra k ir kalb ti. O sav s stigmatizavimas dafnai turi neigiam pasekmi fizinei ir psichologinei seksualini maflum gerovei (Herek, 2007). Sukuriant labiau priimant klimat GLBT asmenims, savifludybi ar pam stym apie savifludyb skai ius gal t b ti sumaflintas (Takacs, 2006). Ta iau i–kykla klausimas, kod l mokykloje vyrauja neigiamos nuostatos GLBT asmen atffvilgiu? Be abejo, viena i–prieflas i ó ugdymo programa. Lietuvoje retai kada galima i–girsti, jog pamokose mokytojai kalba GLBT klausimais. Neretai informacija, susijusi su GLBT pateikiama neigiamu aspektu. Atlikti tyrimai parod , kad dafnai ugdymo programa buvo pateikiama su i–ankstiniu nusistatymu ar buvo traukti diskriminuojantys elementai GLBT asmen atffvilgiu (Takacs, 2006).

Homoseksualiam jaunimui tenka susidurti su vairiausiais i–kiais ne tik nam , bet ir akademin je aplinkoje. Labai dafnai mokyklinis gyvenimas homoseksualiem flmon m palieka ne tik blogus prisiminimus, bet ir paveikia fizin , emocin , psichologin sveikat . Patiriami uflgauliojimai, paty ios, priekabiavimai, smurtas dafnai veda prie savidestrukcijos. Bene baisiausia pasekm ó jaun flmoni savifludyb s. Tam, kad i–vengti toki tragi–k pasekmi , mokykloje tur t b ti kreipiama daugiau d mesio vis labiau aktualia tampan i homoseksualizmo tem . Tolerancijos ugdymas, b t gera pradffia.

II. Tolerancijos seksualinėms mažumoms ugdymo galimybės

2.1. Vyresni j paaugli pofli rio GLBT asmenis analiz (kiekybinis tyrimas)

2.1.1. Duomenų rinkimo ir apdorojimo metodai

Tyrimui atlikti buvo naudojamas kiekybinio tyrimo metodas ó anketin apklausa, skirta vienai tikslinei grupei ó dvylikt klasi mokiniams.

Anot Tidikio (2003), anketa ó klausimyn lapas, tam tikrom finiom surinkti. Tšai Luobikien s (2000) teigimu, anketa yra klausim visuma, kuri sudaryta siekiant i-tirti kok nors socialin rei-kin ar proces . Anketavimas suteikia respondentams galimyb patiems atsakyti pateiktus anketinius klausimus ar teiginius.

Taigi, anketin apklausa gali suteikti daug informacijos, ta iau Charles (1999) manymu, ji parodo grupi b kl , bet negali ai-čiai apib dinti poky i , kurie gal jo vykti. Tad labai svarbu tinkamai parengti anket . Kadangi v liau tiriam j nebus galima papra-yti patikslinti ar paai-kinti i-sakyt nuomon , tod l apklausoje ra-tu lemiami veiksniai yra klausim formuluoat s, j kompozicija (Merkys, 1995).

Mokykla yra vieta, kurioje jaunas flogus praleidffia didffi j savo laiko dal . Labai svarbu, kaip flogus jau iasi ir kaip jam sekasi pritapti -ioje socialinio gyvenimo sferoje. Tšs klausimas tampa dar aktualesnis, jei kalbama apie g jus, lesbietes, biseksualius ir transseksualius (GLBT) asmenis. Tod l -iuo tyrimu buvo svarbu i-siai-kinti, kokia nuostata vyrauja mokykloje tarp paaugli , ir kokia yra GLBT asmen situacija. Be to, tyrimas buvo atliekamas siekiant i-siai-kinti ir sitikinti ar mokykloje reikalingas tolerancijos ugdymas.

Tyrimo dalyvavo 214 dvylikt klasi mokini i- Kai-iadori Vaclovo Girflado vidurin s mokyklos, Algirdo Brazausko vidurin s mokyklos, fieffmari vidurin s mokyklos ir Rum-i-ki vyskupo Antano Baranausko vidurin s mokyklos. I- viso buvo i-dalinta 231 anketa, i-kuri sugr flo 223, tinkamos naudojimui ó 214.

Tyrimo empiriniai duomenys apdoroti SPSS-PC 11.0 for Windows programa.

2.1.2 Tyrimo duomenų analizė

Duomen analizei naudota aprašomoji statistika, kurios pagalba buvo apskaičiuoti procentai, vidurkiai ir standartiniai nuokrypiai. Visi duomenys pateikiami žemiau esančiose 1, 2, ir 3 lentelėse. Kiekviename jame, pateikiamas procentalus respondentų pasiskirstymas kiekvienam teiginiui. Taip pat respondentai buvo skirstomi pagal lytį bei turi ar ne GLBT paflstam.

Anketoje buvo suskirstyti tam tikri trys blokai: GLBT asmenys, tėvai ir mokykla. Tyrimams blokams buvo teikiama daugiausia dėmesio. Kiti anketoje esantys klausimai padėjo labiau suprasti tėvuose trijuose blokuose gautus duomenis (anketa pateikiama priede Nr.2). Visos lentelės bei grafikai su papildoma tyrimo analize pateikiami priede Nr.3

Tyrimo dalyvavo 136 merginos ir 78 vaikinai. Iš jų 42 respondentai teigiamai vertina turintys GLBT paflstam.

Vienas iš anketoje esančių blokų buvo apie GLBT asmenis. Buvo siekiama suflinoti kaip respondentai vertina visuomenėje vyraujančią poflir bei elgesį su seksualiniais mažumomis. Taip pat vertinti respondentų turimi flini fliniai, kas leistų nuspėti vyraujančios poflirio prieflastis.

1 lentelė

GLBT asmenys, (N=214)

Teiginiai	Taip / Nei taip, nei ne / Ne			Lytis			Turi paflstam GLBT		
	%	%	%	Moterys (M)	Vyrai (M)	Sig. p<0,05	Taip (M)	Ne (M)	Sig. p<0,05
Lengva atsiskleisti aplinkiniams	9,8	16,8	73,4	2,78	2,38	0,001	2,62	2,64	0,59
Nukenčia fiziškai	60,3	35,5	4,2	1,49	1,36	0,25	1,57	1,41	0,01
Nukenčia morališkai	84,6	12,1	3,3	1,13	1,29	0,002	1,24	1,17	0,14
Atstumiami visuomenės	50,5	44,9	4,7	1,59	1,46	0,79	1,64	1,52	0,002
Teko skaityti mokslinį literatūrą	16,8	23,8	59,3	2,40	2,47	0,27	2,17	2,49	0,00
Teko skaityti bulvarinius straipsnius	64,5	13,5	22	1,50	1,71	0,05	1,57	1,58	0,34
Apsilankė internetiniame puslapyje	8,9	8,9	82,2	2,82	2,59	0,008	2,50	2,79	0,00
Pamokėtu mokytojai kalbėti	7,9	27,1	65	2,63	2,46	0,03	2,48	2,59	0,02
fiinai, kiek girdėliu aplink kalbant	44,4	32,2	23,4	1,87	1,65	0,56	2,17	1,70	0,18
Beveik nieko neffinai	12,6	31,8	55,6	2,60	2,14	0,03	2,64	2,38	0,001

* Respondentams reikėjo pasirinkti tarp atsakymų „taip“, „nei taip nei ne“ ir „ne“. Atitinkamas matavimo įvertis: „Taip“ – 1, „Nei taip nei ne“ – 2, „Ne“ – 3.

GLBT asmenų atsivimas ir pasisakymas kitiems yra gan sudėtingas procesas, reikalaujantis daug emocinių resursų. Tai supranta ir patys respondentai (73,4%) (žr. 1 lentelė). Labai dažnai moterys išreiškia didesnį susirpinimą ir ufluojaut, tad ir tėvuose atveju, jos tvirtiau teigia, kad homoseksuali flmoni atsiskleidimas aplinkiniams nėra lengvas procesas (M=2,78).

Kadangi visuomenės poflris yra gan tinai neigiamas seksualinių mažumų atffvilgiu, todėl nieko nuostabaus, kad GLBT asmenys, respondentų manymu, patiria tiek fizinį (60,3%), tiek

psichologin smurt (84,6%) (fr.1 lentel). Tik pastarasis patiriamas daug dažniau. Tuo klausimu išryškėjo statistikai reikšmingas skirtumas tarp moterų ir vyrų. Moterys labiau sitikinusios, kad GLBT asmenys patiria psichologin smurt (M=1,13). Taip gali būti dėl to, kad moterys jautresnės su girdimoms paaiškos nei vyrai. Taip pat tikėtina, kad vyrai patys dažniau vartoja GLBT asmenis fiktyvias replikas, nei moterys. Labai domūs skirtumas išryškėjo tarp respondentų, kurie turi ir neturi GLBT paįstamų. Toki asmenų nepaįstamiems asmenims atrodo, kad GLBT asmenys daugiau patiria tiek fizinio (M=1,41), tiek psichologinio smurto (M=1,17). To priežastys gali būti įvairios. Viena į galėtų būti ta, jog respondentai, turintys paįstamų GLBT asmenų, savo draugų tarpe bendrauja įiltai, todėl jiems atrodo, kad smurto patiriama kiek mažiau. Tuo tarpu jokie išryškėję neturintys respondentai, tai vertina pagal tai, kaip patys elgtųsi su tokiais asmenimis arba yra matę tokio elgesio pavyzdžius.

Vis tik pritariama teiginiui, kad GLBT asmenys visuomenės yra atstumiami (50,5%). Vėlgi, tokie paįstamų savam tarpe neturintys respondentai tuo yra labiau sitikinę (M=1,52). Domu tai, kad įiam teiginiui labiau pritaria ir vyrai (M=1,46). Daugeliu atvejų, vyrai yra labiau nusiteikę prieš seksualines mažumas, ypatingai gėjus. Gali būti, kad būtent dėl to, jie stipriau tiki, kad visuomenė nepriima įfilmonių.

Iš respondentų atsakymų matyti, kad bulvariniai straipsniai bei spauda yra pagrindinis informacijos apie seksualines mažumas šaltinis. Tikriausiai dėl to ir nereikėtų stebėtis dėl vyraujančio požiūrio. Tik nedidelė dalis yra skaitę mokslinę literatūrą (16,8%) (fr.1 lentel). Jos daugiau skaitę respondentai, kurie turi GLBT paįstamų (M=2,17). Turbūt nereikėtų stebėtis, kad moterys (M=2,40) daugiau skaito bulvarinius straipsnius nei vyrai (M=2,47). Labai domu tai, kad internetiniuose puslapiuose, susijusiuose su GLBT asmenimis daugiau lankęsi vyrai (M=2,59) kaip ir tie, kurie turi homoseksualių paįstamų (M=2,50). Tai, kad pastarieji daugiau yra apsilankę tokio pobūdžio internetinėse svetainėse labiau tikėtina, nes bendrauja su įiais asmenimis, tad ir tikimybė didesnė, kad apsiųkeiama informacija arba daugiau pasidomima. Tačiau dėl to vyrai dažniau yra apsilankę įuose internetiniuose puslapiuose, pasakyti gan sudėtinga, juolab, kad jie išreiškia kiek neigiamesnę poziciją GLBT asmenų atžvilgiu. Tačiau dažnesnis vyrų apsilankymas internetiniuose puslapiuose gali būti ir dėl to, kad bibliotekoje reikiamos literatūros jie nedrįst paprašyti, nebent pabręft, jog medžiaga reikalinga darbui (15%), priešingai nei moterys, kurių dauguma drįsiai paprašyt reikiamos literatūros, susijusios su GLBT asmenimis (25,7%) (fr. 4 lentel , priedas Nr.3).

Kad pamokėmetu GLBT temomis nėra nekama, mano didesnė dauguma respondentų (65%) (fr.1 lentel). Tačiau vyrai (M=2,46) ir GLBT paįstami (M=2,48) dažniau girdi mokytojus bent jau apie tai ufsimenant (fr.1 lentel). Taip gali būti dėl to, kad vyrams labiau šifstringa tokio pobūdžio

informacija, kaip ir GLBT turintiems asmenims. Tai jau didžioji dalis respondentų apskritai nekalba –ia tema net ir su draugais. Dažniausiai b na tik juokaujama (64%) (flr.5 lentel , priedas Nr.3)

Vis tik nemaža dalis respondentų apie GLBT asmenis flino tik tiek, kiek girdi kalbant aplinkui (44,4%) (flr.1 lentel). Tai nenuostabu, nes beveik visa gaunama informacija ó bulvarin spauda. Tai jau didžioje dauguma nemano, kad neturi flini (55,6%). Moterys (M=2,60) mano turin ios daugiau flini nei vyrai (M=2,14), kaip ir homoseksuali flmoni pafl stami (M=2,64). Tik tina, kad pastarieji daugiau flini gauna i–savo pafl stam , tuo tarp moterys gal –iek tiek daugiau tuo pasidomi.

Kitas anketoje i–skirtas blokas ó –eima. Tšs blokas tur jo parodyti respondentų pofl r GLBT asmen –eimas, bei tarpusavio santykius jose.

2 lentel

Šeima, (N=214)

Teiginiai	Taip	Nei taip, nei ne	Ne	Lytis			Turi pafl stam GLBT		
	%	%	%	Moterys (M)	Vyrai (M)	Sig. p<0,05	Taip (M)	Ne (M)	Sig. p<0,05
Tšimos nariai visada flino apie j –eimoje esan ius GLBT asmenis	16,4	34,1	49,5	2,40	2,21	0,61	2,45	2,30	0,49
GLBT asmenims lengva pasisakyti –eimos nariams	4,2	29,4	66,4	2,72	2,45	0,00	2,76	2,59	0,00
GLBT asmenys turi teis sukurti –eim , susituokti	42,1	31,8	26,2	1,63	2,22	0,82	1,83	1,84	0,90
GLBT asmenys, turi teis sivaikinti	29,9	28,5	41,6	2,03	2,27	0,77	2,12	2,12	0,70
Tampa artimesni	10,7	53,7	35,5	2,26	2,23	0,56	2,24	2,25	0,08
T vai tampa supratingesni vaiko atflvilgiu	22,4	54,7	22,9	2,04	1,95	0,39	2,00	2,01	0,09
T vai pradeda nek sti vaiko	8,9	54,2	36,9	2,32	2,22	0,67	2,21	2,30	0,48
Bendravimas pasidaro –altas	18,2	61,7	20,1	2,06	1,95	0,57	2,10	2,00	0,56
T vai priima j tok , koks jis yra	36,9	57	6,1	1,65	1,77	0,59	1,81	1,66	0,25
Jiems tai neturi reik–m s	11,7	57,5	30,8	2,23	2,13	0,88	2,33	2,16	0,12

Respondentam reikėjo pasirinkti tarp atsakymų „taip“, „nei taip nei ne“ ir „ne“. Atitinkamas matavimo įvertis: „Taip“ – 1, „Nei taip nei ne“ – 2, „Ne“ – 3.

Tšeima ó bene svarbiausia institucija flmogui. Ger santyki ir sutarimo siekia visi. Tai jau atsiradus GLBT asmen –eimoje, santykiai gali tapti sud tingi. Kadangi visuomen homoseksualiems asmenims n ra labai svetinga, tod l nieko keisto, kad labai dažnai nieks neffino, apie –eimoje esan ius GLBT asmenis. Mat ir respondantai pritaria, kad pasisakyti n ra lengva (49,5%). T ypatingai supranta moterys (M=2,40), bei GLBT pafl stami (M=2,45) (flr.2 lentel). Pastarieji tikriausiai d l to, kad flino savo pafl stam pad ti ir patirt .

Kalbant apie GLBT asmen –eimas, atsiskleidffia respondentų nuostatos. Santuoka yra labiau priima nei sivaikinimas. Jeigu santuokai neprie–tarauja beveik puse respondentų (42,1%), tai tiek pat

yra nusistačiusi prieš sivaikinimą (41,6%). Santuokai bei sivaikinimui labiau pritaria moterys, o –tai nuomoni skirtumo tarp GLBT paflstam ir toki neturin i , prakti-kai n ra (fr.2 lentel).

Respondentai ne itin supranta arba n ra tikri d l t v ir GLBT vaiko santyki –eimoje. Jie n ra sitikin , ar tokia vaiko pasakyta flinia suartina –eimos narius (53,7%), kaip ir d l t v supratingumo vaiko atffvilgiu (54,7%). Nors vyrai (M=1,95) ir labiau link tik ti, kad t vai tampa supratingesni. domu tai, kad lygiai taip pat vyrai mano, kad t v ir vaik bendravimas pasidaro –altas (M=1,95). Ir tuo pat metu, labiau link pritarti, kad t vams vaiko homoseksualumas neturi reik–m s (M=2,13). Nors respondantai kiek dvejoja ar t vai priima savo vaik tok , koks jis yra (fr.2 lentel), bet GLBT paflstam neturintys asmenys, vis tik labiau sitikin , kad t vai tur t priimti savo vaik (M=1,66).

Paskutinis i–skirtas blokas buvo mokykla. Juo siekiama i–siai–kinti, kaip su GLBT asmenimis elgiamasi mokykloje, ar reikalingi poky iai ir kokie.

3 lentel

Mokykla, (N=214)

Teiginiai	Taip	Nei taip, nei ne	Ne	Lytis			Turi paflstam GLBT		
	%	%	%	Moterys (M)	Vyrai (M)	Sig. p<0,05	Taip (M)	Ne (M)	Sig. p<0,05
GLBT asmenims saugu mokykloje	5,6	31,8	62,6	2,64	2,45	0,001	2,45	2,60	0,07
Jei mokykloje b t flinomas GLBT asmuo, jis nukent t fizi–kai	68,7	26,2	5,1	1,33	1,42	0,03	1,48	1,34	0,04
Jei mokykloje b t flinomas GLBT asmuo, jis nukent t morali–kai	82,2	14	3,7	1,15	1,33	0,00	1,29	1,20	0,07
Mokykloje reik t flmoni grupel s, kuriuos GLBT asmenys gal t kreiptis vairiais klausimais (sulaukti palaikymo, pasikalb ti ir pan.)	57,2	23,4	19,2	1,46	1,88	0,001	1,64	1,61	0,23
Mokytojai jau iasi nepatogiai ir tiki, kad yra nesaugu kalb ti GLBT temom?	29,4	50,9	19,6	1,86	1,97	0,19	1,90	1,90	0,01
Gal t vykti pamokos/paskaitos (mokiniams) apie GLBT asmenis	32,8	24,3	22,9	1,51	2,04	0,97	1,55	1,74	0,25
Reik t mokyti/supaflindinti mokytojus, kaip pad ti GLBT asmenims jaustis saugiai mokykloje	61,7	23,4	15	1,29	1,95	0,00	1,50	1,54	0,82
Nieko nereikia daryti, nes GLBT asmen mokykloje n ra	17,8	37,9	44,4	2,38	2,06	0,55	2,57	2,19	0,06
Nieko nereikia daryti, nes mokykloje visi jau iasi saugiai	9,3	34,1	56,5	2,60	2,26	0,02	2,64	2,43	0,06

Respondentam reikėjo pasirinkti tarp atsakymų „taip“, „nei taip nei ne“ ir „ne“. Atitinkamas matavimo įvertis: „Taip“ – 1, „Nei taip nei ne“ – 2, „Ne“ – 3.

Mokykla ó gan ufdara ir savoti–ka bendruomen , kurioje vyrauja savos ra–ytos ir nera–ytos taisykl s. Ji gali b ti ne tik nesvetinga, bet ir at–iauri, ypatingai GLBT asmen atffvilgiu. Daugelis mano, kad –iems asmenims mokykloje tikrai n ra saugu (62,6%). Moterims susidaro stipresnis to vaizdas (M=2,64).

Mokykloje, kaip ir ufljos rib , GLBT asmenys patirt daugiau psichologinio smurto (82,2%) nei fizinio (68,7%). Vyrai kiek mafliau nei moterys sitikin , kad –ie asmenys patirt tiek vieno tiek kito smurto (flr.3 lentel). Tuo tarpu tarp GLBT paflstam turin i ir neturin i i–ry–k ja skirtumas. Nepaflstantys toki asmen labiau sitikin , kad GLBT nukent s tiek fizi–kai (M=1,34), tiek morali–kai (M=1,20). Tai gali b ti d l bendro suvokimo arba mokykloje vykstan i ar pastebim smurto atvej . Ta iau i– respondent atsakym paai–k jo viena, kad susilaukti tiek fizinio, tiek psichologinio smurto tikimyb gan didel .

Tam, kad GLBT asmenys mokykloje gal t jaustis saugiau, ir kad sulaukt supratimo, respondentai pritaria, kad tam reik t flmoni grupel s, kuri gal t kreiptis –ie asmenys (57,2%). Be abejo tam labiau pritaria moterys (M=1,46) nei vyrai (M=1,88). Ta iau paradoksalu tai, kad daugelio respondent nuomone, toks atsirad s klubas, uflklasini veikla, kuri b t susijusi su GLBT asmenimis, mokykloje neb t palaikoma ir tokia veikla uflsiimantys asmenys neb t suprasti (58,9%) (flr.13 lentel , priedas Nr.3)

Respondentai abejoja, ar mokytojai jau iasi nepatogiai, kalb dami tokiomis temomis. Ta iau tiek GLBT paflstam , tiek ne, nuomon s visi–kai sutapo, kad vis tik mokytojai link jaustis nejaukiai (flr.3 lentel) .

domu tai, kad respondentai labiau pritaria min iai, kad reikt mokyti ir ap–vesti mokytojus GLBT temom (61,7%), nei pa ius mokinius (32,8%). Nors pritaria abiems teiginiams. Moterys tvir iau mano (M=1,29), kad mokytojai nelabai flno, kaip pad ti GLBT asmenims mokykloje jaustis saugiau. Toks poflris gali b ti d l mokytoj ne siki–imo vykstan ias paty ias arba galb t netgi pa i mokytoj vartojamas uflgaulias frazes, i–sirei–kimus GLBT asmen atflvilgiu (flr.9 ir 12 lenteles. Priedas Nr.3) Mat uflgaulius flodflius, frazes, i–sirei–kimus galima gird ti tiek pamok metu (73,4%), tiek pertrauk ó koridoriuose (90,6%) (flr.10 ir 11 lenteles. Priedas Nr.3) . O tai, kad mokytojai patys vartoja tokius i–sirei–kimus ir daflnai nesureagoja mokini pa–aipas, tik tina, kad tik sustiprina respondent poflri mokytoj abejingum ir negeb jim kontroliuoti toki situacij . Ta iau ir patys respondentai prisipaflsta vartojantys GLBT asmenis fleidflian ius flodflius (flr.8 lentel . Priedas Nr.3). Tad mokykloje esan io psichologinio smurto prieflastys tampa gan ai–kios.

Respondentai suvokia, kad mokykloje reikia imtis priemoni ir kaffk keisti, nes joje yra GLBT asmen (44,4%) (flr.3 lentel). Vyrai (M=2,06) ir GLBT nepaflstantys respondentai (M=2,19) kiek dvejoja, kad mokykloje yra toki asmen , ir kad reikt kaffk daryti. Lygiai taip pat paai–k jo, kad mokykla n ra saugi ne tik GLBT asmenims, bet ir visiems mokiniams (56,5%). B tent d l to, manoma, kad mokykloje reikalingos permainos. Tam labiau pritaria moterys (M=2,06) ir GLBT asmen turintys paflstami (M=2,64). domu tai, kad nors ir pritariama, jog mokykloje reikalingos

permainos ir joje nėra saugu, tačiau pusė respondentų (50%) (fr.14 lentelė. Priedas Nr.3) visai nei-rei-ka noro prisidėti prie saugios aplinkos kūrimo. To prieštatis gali būti jau savyraus abejingumas, kurio nevengia parodyti ir mokytojai, tačiau taip pat tokios veiklos vystymosi ar mimos stabdo respondentų baimė sulaukti neigiamos reakcijos jų pačių atžvilgy (12,6%), bei būti mokyklos atstumtuojų (6,6%). (fr.14 lentelė. Priedas Nr.3).

Atlikus tyrimą išaiškėjo tokios tendencijos:

Apie GLBT asmenis respondentams trūksta žinių, nors patys respondentai mano, kad žinių jie tikrai turi. Daugelio respondentų žinių šaltiniai – bulvarinė spauda ir nuogirdos. Tik nedidelė dalis respondentų yra skaitę mokslinę literatūrą. Be to pamokė metu mokytojai vengia kalbėti šiomis temomis.

Kai kuriais klausimais respondentai i-rei-ka gan griežtą savo nuomonę, kaip pavyzdžiui, sivaikinimo klausimu. Nors GLBT asmenis santuokai ir linkstama pritarti, tačiau sivaikinimui ne. Matyti, kad respondentams labai sunku nuspręsti kokius santykius vyrauja tarp tėvų ir GLBT vaikų. Jiems sunku nuspręsti ar santykius pagerina ar pablogina, kuomet vaikai savo tėvams pasako apie savo lytinę orientaciją.

Mokykloje GLBT asmenims, respondentų manymu, nėra saugu. Yra tikimybė patirti fizinį smurtą bei psichologinį. Pastarojo tikimybė žymiai didesnė. Kadangi mokykloje tiek mokytojai, tiek mokiniai nevengia vartoti GLBT asmenims žeidžiančias frazes, o mokytojai dažnai net nesureaguoja vykstančias patyčias, todėl respondentų manymu, ugdyti reikėtų ne tik juos pačius, bet ir mokytojus. Nors tiriamieji mano, kad mokykloje reikalingos permainos, tačiau ne mažą dalis prie veiklos, susijusios su GLBT asmenimis prisijungti nenorėtų.

2.2 Tolerancijos seksualiniams mažumoms ugdymas: vyresni j paaugli pofli rio kaita. Tyrimo analiz

2.2.1 Tyrimo organizavimas ir metodologija

Atlikus kiekybin tyrim ir paai-k jus, kad mokykloje reikalingas tolerancijos ugdymas, remiantis vairiais –altniais (Creating safe space for GLBT youth: a toolkit; Creating Safe Schools for Lesbian and Gay Students: A resource guide for school staff; The GLSEN Jump ó Start Guide; A How-To Guide for Starting an Allies Program), buvo parengta tolerancijos seksualiniams mažumoms ugdymo programa. Taigi buvo vykdomas pedagoginis eksperimentas. Vykdyt ufsi mim lentel ir trumpas apra-as pateikiami prieduose Nr.4 ir Nr.5

Pasak Kardelio (2005), pagrindinis eksperimentinio tyrimo bruoflas yra tas, kad tyr jas apgalvotai kontroliuoja ir manipuliuoja s lygomis, kurios lemia j dominan ius vykius.

Tai teori-kai prasmintas manipuliavimas nepriklausomu kintamuoju, siekiant nustatyti jo tak priklausomam kintamajam (Bitinas, 2006). Anot Merkio (1995), nepriklausomas kintamasis ó tai s moningai organizuoto ir valdomo eksperimentinio poveikio faktorius. Tai gali b ti eksperimentin ugdymo metodika ar jos elementai. Nepriklausomas kintamasis paprastai traktuojamas kaip pasekm , rezultatas.

Surinkti bei i-analizuoti vykdyto eksperimento naudingum ir poveik galima vairiais b dais. Kadangi ugdymo rezultatams matuoti reikaling test standartizavimas Lietuvoje dar tik prad tas. Tod l tyr jas pats kuria ar pasirenka sukurt reikaling matavimo b d , kur taiko tyrimuose, ugdymo rezultatyvumui nustatyti (Bitinas, 2006). Kadangi rezultat rinkimo metodai turi b ti tokie patys, tiek kontrolin je, tiek eksperimentin je grup je, siekiant adekva iau vertinti poky ius, tod l ir ugdymo rezultatams matuoti, buvo pasirinktas interviu metodas bei turinio (content) analiz .

Sudaryt program sudaro 23 ufsi mimai. Programa vykdyta spalio ó kovo m nesiais, Kai-iadori V. Girflado vidurin je mokykloje. Ufsi mimai vykdyti su de-im ia dvyliktos klas s mokini . Kadangi sudaryti s lygas, surinkti tiriamuosius neatsitiktiniu b d ir su jais gyvendinti ugdymo program , galimy b s nebuvo, tod l -i mokini grup pasirinka d l to, kad jie lanko psichologijos pamokas (mokiniai i- skirting klasi). Su psichologijos mokytoja susitarta, kad ufsi mimai vyks -i pamok metu. Visuose ufsi mimuose dalyvavo ir pati psicholog .

Visuose ufsi mimuose mokiniams buvo pateikiamos praktin s ufsduotys. Pamokos koncentruotos seksualini maflum , tiek socialinio, tiek visuomeninio gyvenimo apribojim bei savijautos supratim . Ugdytiniai tur jo galimy b panagrinti ir sigilinti, kaip ir kod l socialin s

normos paveikia GLBT asmen gyvenim . Buvo kuriama atvira, saugi aplinka, kurioje mokiniai gal jo laisvai i-reik-ti savo nuomon , papra-yti, paklausti jiems r pimos informacijos. Pagrindinis uffsi mim tikslas buvo ugdyti tolerancij , flvelgiant i-GLBT asmen perspektyvos.

vertinti programos veiksmingumui, pradffioje buvo naudojamas kokybinis pokalbis ó interviu, kuriame dalyvavo respondentas ir tyr jas. Tokio pob dffio pokalbyje ó interviu, respondentas atsakin ja tyr jo uffduodamus klausimus, o pastarasis klausosi k tiriamasis pasakoja apie jam svarbius gyvenimo momentus, i-gyvenimus, emocijas, j supan i aplink , turim nuomon bei poffi rius. Tyr jas turi b ti ne tik objektyvus, ta iau ir siklausyti, ir i-girsti, k sako tiriamasis. Anot Tidikio (2003), tyr jas pats tampa šinformacijos rinkimo instrumentuõ, kuris nuolat turi b ti darbin s b senos, nuolat pasireng s blaiviai ir ne-ali-kai suvokti socialin tikrov .

Interviu, kaip teig Kardelis (2005), yra abipusis sand ris tarp kalban iojo ir atsakan iojo. Interviu metodas naudingas tuo, kad gaunama ne tik i-sami informacija apie respondento emocinius i-gyvenimus, nuomon apie tam tikrus rei-kinius, ta iau taip pat galima labiau paffinti tiriam j , pamatyti jo emocijas ir reakcijas aptariamus dalykus. Tai padeda labiau sigilinti nagrin jam tem ir susieti verbalin informacij su neverbaline.

Interviu gali b ti standartizuotas, pusiau standartizuotas ir nestandardizuotas. Tam tyrimui atlikti buvo naudojamas pusiau standartizuotas interviu. Tai toks, interviu tipas, kuomet i- anksto numatomi b tini ir galimi klausimai, ta iau proced ra ir klausimai standartizuojami tik i-dalies. Taip pa-nekesys i-lieka neformalus ir atmosfera tarp tyr jo ir respondento lieka laisvesn (Tidikis, 2003).

Pusiau strukt rizuoto interviu strukt ra buvo sudaryta atlikus operacionalizacij . Buvo numatomos sferos, kuriose gal jo i-siskirti poffi rio skirtumai. Kiekvienoje sferoje buvo i-skiriamos tam tikros klausim grup s (tyrimo operacionalizacija ir interviu klausimynas priede Nr.1 ir Nr.6).

Susitikimo pokalbiai buvo ra-omi diktofon , v liau perra-oma ant popieriaus (koduojama). Duomenims apdoroti buvo pasirinktas turinio (content) analiz s metodas. V liau suskai iuoti ir interpretuoti kategorij bei subkategorij prasminiai vienetai.

Kaip teig Tidikis (2003), turinio (content) analiz s metodas yra socialin s informacijos turinio kiekybin analiz . Tai technika, leidffianti, objektyviai ir sistemi-kai i-nagrin jus teksto ypatybes, daryti patikimas i-vadas (Marti-ius, 1999).

Mo metodo esm ta, kad teksto strukt roje i-skiriami ir apibr fliami statistinio steb jimo vienetai, kurie yra uffkoduojami ir perkeliama teksto analiz s matric (Merkys, 1995). Anot Marti-iaus (1999), analiz s vienetas yra prasmin turinio dalis, traktuojama kaip elementas, kur reikia priskirti kuriai nors kategorijai.

2.2.2 Respondentų charakteristikos

Pirmoje apklausoje dalyvavo penki, dvylikos klasės mokiniai, kurie ufsi mimuose nedalyvavo. Tai tarsi kontrolinis grupė. Nedalyvavusieji ufsi mimuose mokiniai (nemokyti mokiniai) buvo pasirenkami atsitiktinai. Visi respondentai sutiko duoti interviu.

Vienas iš apklaustų respondentų – Mantas. Vienintelis apklausoje dalyvavęs vaikas. Pokalbio pradžioje jautėsi kiek nejaukiai, tačiau pusėjus atsipalaidavo. Pats Mantas prisipausti, kad neturi daug informacijos apie homoseksualius asmenis, todėl pokalbio metu kiek blaškėsi, kartais kalbėjo ne itin uftikrintai.

Ina – labai nuodėrdi ir religinga mergina. Viso pokalbio metu pasikartodavo frazė, kad ji nesupranta, kaip galima jausti potraukį sava lyčiai. Ina yra iš didelės šeimos. Tėvima jos gyvenime uflima labai svarbi vieta, kuri dafnai atstoja ir draugas. Kalbant, visuomet jautėsi religijos taktaka Inos pasaulyje ir supratimui.

J ratas – kategoriška ir kiek pesimistiška. Labai dafnai išreikianti nepasitenkinimą aplinkiniams. Pokalbio išryškėjo tai, jog nors ji ir teigia nesanti nusiteikusi prieš GLBT asmenis, tačiau buvo galima pastebėti netolerancijos apraiškas beveik kiekvienoje srityje.

Gabrielė viena iš respondenčių, atsisakiusi, kad pokalbis būtų kur nors publikuojamas t.y., kad rašytų klausomas. Pasak jos, ši tema ir taip nėra labai patogu ir malonu kalbėtis, todėl jautėsi geriau, jei rašytas interviu nebūtų klausomas. Gabrielė kiek ufdara, tad pokalbis sekėsi kiek sunkiau.

Dainora yra mergina, turinti savo nuomonę. Ji taip pat atsisakė, kad pokalbio rašytų klausomasi. Tokį savo praeimę ji pakomentavo tuo, kad jai apskritai nepatinka, kai kas nors rašo į ją. Nors ji yra drąsi ir nebijanti išsakyti savo nuomonę, kas jautėsi ir pokalbio metu.

Ufsi mimuose dalyvavo dešimt vyresnijų paauglių iš skirtingų dvyliktoji klasių. Visi dalyviai labai skirtingi, vieni aktyvesni, kiti pasyvesni. Dėl ufsi mimų vykdymo buvo tariamasi ne tik su psichologijos mokytoja, bet ir su paais respondentais. Mokiniai savanoriškai sutiko dalyvauti ufsi mimuose. Pradžioje buvo galima girdėti neigiamus pasisakymus ir replikas, lesbiečių, biseksualių ir transseksualių (GLBT) asmenų atfvilgiu. Tačiau laikui bėgant pasisakymų pobūdis keitėsi.

Baigus vykdyti ufsi mimus, neatsitiktinai būdu buvo pasirinkti ir apklausti penki, juose dalyvavę mokiniai. Tė mokiniai pasirinkti dėl to, kad nepraleido nei vieno ufsi mimo. Kiti penki

mokiniai dėl ligos ir kitų pateisinamą priežastį, praleido keletą ufsi mim. Dėl to manoma, kad jie pasirinkti respondentai labiausiai atspindė ugdymo proceso efektyvumą ir veiksmingumą.

Aistė šio tylio, gan ufdara mergina. Prieš pradėdama interviu, su Aiste teko apie dešimt minučių pakalbėti bendromis temomis, kad ji atsipalaiduotų ir sidr sint. Visi Aistės atsakymai buvo gan trumpi, todėl kartais tekdavo dėl ti daugiau pastangų, siekiant platesnių atsakymų.

Marina šio viena iš respondentų, turinti draugą, kuris jai atsiskleidė tuo metu, kada buvo vykdoma programa. Pasak pačios Marinos, tai padėjo jai tinkamai reaguoti ir priimti šio draugo finį. Marina yra atvira ir nuoširdi, todėl daugelis jos draugų kreipiasi į ją patarimo ar kuomet nori išsipasakoti. Marina atvirumas jautėsi ir pokalbio metu.

Danguolė yra aktyvi, draugiška ir šiltesnė mergina. Kalbant su ja, ypatingai jautėsi tolerantiškas ir supratingumas homoseksuali asmenų atžvilgiu. Danguolė yra meniška ir karinga, todėl ir ufsi mim metu, atliekant ufdutis, išsiskirdavo savo darbais. Pokalbio metu jautėsi patogiai ir visiškai atsipalaidavus.

Lina šio savimi pasitikinti ir domi asmenybė, turinti savotišką pasaulinį. Supranta homoseksuali asmenų padėtį visuomenėje. Kalbant su Lina buvo galima girdėti pasikartojančius flodflius, kad ir kokia GLBT asmens kontakto su aplinkiniais pradžia būtų, viskas po kurio laiko vis tiek turi būti gerai, sugrįžti savo vietą.

Milda šio rami, tačiau sugebanti ufl save pastoviai mergina. Ji taip pat savo pašalinamą turėti GLBT asmenų. Kaip pati teigia, ufsi mimai jai davė daug naudos. Pokalbio metu jautėsi gerai, nors pradfioj kalbėjo kiek nedrąsiai.

Individualaus interviu aplinka. Dėl pokalbių su visais respondentais buvo tariamasi išanksto, derinamasi prieš įtvarkant irio bei jiems patogaus laiko.

Kadangi su respondentais, kurie nedalyvavo ufsi mimuose anksčiau bendrauti neteko, todėl buvo svarbus teigiamas spūdflio bei patikimumo sudarymas. Su ufsi mimuose dalyvavusiais mokiniais buvo lengviau, nes buvome jau ne tik susipažinę bet ir susidraugavę. Todėl pokalbio atmosfera buvo savai paprastesnė ir jaukesnė, taiausiai lygos ir aplinka abiems grupelėms respondentų sudarytos tokios pat.

Pokalbiai vyko mano darbo kabinete, kur respondentai galėjo patogiai sėdėti minkštesnėse kėdėse. Taip pat jiems buvo pasiūlyta kartu išgerti arbatos, kas suteikė atmosferai jaukumą ir padėjo kiek atsipalaiduoti.

Pokalbiai, su kiekvienu respondentu vyko tik kartą. Pokalbiai buvo rašomi diktofonu (visi individualaus interviu aprašyti ti prieduose Nr.7 ir Nr.8)

Pofli rio rai-kos strukt ra

I-analizavus vis turim informacij ir surinkt medfliag , galima b t vardinti tokias pagrindines sferas, neatsiejamas nuo GLBT jaunimo gyvenimo, kuriose tur t vyrauti tolerancijos aprai-kos, bei kuriose tur t i-ry-k ti pofli rio rai-kos kaita:

- GLBT asmenys -eimoje;
- Santykis su GLBT draugais;
- GLBT asmenys mokykloje;
- Homoseksualizmo rei-kinio samprata.

Analizuojant neugdyt respondent tyrimo duomenis, labiausiai pastebima netolerancija mokykloje, kurioje GLBT asmuo praleidflia daugiausia laiko. Tabu tema sudaro terp atsirasti ir plisti psichologiniam smurtui.

T-eima ir draugai uffima apylyges pozicijas, -iose gyvenimo srityse susiduriama su neigiamo pofli rio pasekm mis, kaip vengimas, nuolatinis sav s kontroliavimas, ufdarumas, baim , ribotas bendravimas.

Kalbant apie homoseksualizm , galima pasakyti, kad tai nusistov jusio pofli rio ir informacijos tr kumo atspindys, kuris homoseksualizmo fakt i-kelia auk-iau uflfmogaus asmenyb .

Analizuojant ugdymo procese dalyvavusi respondent tyrimo duomenis, labiausiai pastebima tolerancija pa iam asmeniui. Tod l tiek -eima, tiek draugai uffima apylyges pozicijas. Pastebimas supratingumas ir GLBT asmen pri mimas.

Mokykloje vis tik vyrauja neigiamas pofli ris, ta iau respondentai link palaikyti GLBT asmenis. Bene ry-kiausias pokytis ó pofli ris GLBT asmenis. Respondentai supranta vyraujan io neigiamo pofli rio darom flal , tod l supranta kaip nereikt elgtis su homoseksualiais asmenimis, ir kad ugdymas yra reikalingas.

Homoseksualizmas ó j respondentai suvokia kaip tam tikr flmogaus gyvenimo dal ir traktuoja, kaip pasirinkim , kuris aplinkiniams neturi kelti neigiam reakcij .

2.2.3 Kontrolinės grupės mokinių tyrimo duomenų analizė

Buvo atliekamas kokybinis tyrimas, todėl visa turima informacija yra interviu metu gauta medžiaga, kuri pateikiama lentelės. Visi respondentų atsakymai (teiginiai) buvo grupuojami. Kai kurios tiriamos mintys (teiginiai) turėjo bendrus požymius, rodiklius, kuriems buvo suteikiamas vienareikšmiškumas (empirinis indikatorius). Tę prasminiai vienetai buvo vardijami subkategorijomis, kurios sujungiamos platesnes kategorijas. Tokia forma gauti duomenys pateikiami lentelės.

Homoseksualizmo reiškinio samprata

Kalbant su respondentais, labai jautėjosi nusistatymas prieš homoseksualius žmones, nesuvokimas dėl ko yra tokie žmonės ir noras pašalinti juos iš visuomenės. Visi respondentai nurodo, kad homoseksualizmas yra arba nenormalu arba tai yra nukrypimas, iškyrimas (flr.4 lentelė). Tai tik byloja apie tolerancijos nebuvimą ir tokie diskriminacijai.

Respondentai atskleidė gan neigiamą visuomenę vyraujantį požiūrį GLBT asmenis. Vis tik jų nuomone, visuomenė smerkia tuos asmenis ir jų nepalaiko. Ir kai kuri respondentų netgi jaučiamas tokių pasipiktinimas, tarsi homoseksualūs žmonės atima ar apriboja šnormali ū žmonės teises. Taip pat jaučiamas ir šių asmenų sumenkinimas, sulyginimas su psichiniais ligoniais: š juos fiksuoti, kad jiems su psichika ne visai gerai, bei tam tikras pasmerkimas, kad jų gyvenimas tarsi nieko vertas, o ir patys homoseksualūs žmonės savęs nesupranta. Tok požiūrį išreiškė visi penki respondentai.

Tai, kad respondentai neturi žinių apie GLBT asmenis, atsispindi jų pasvarstymuose apie homoseksualizmo priežastis. Daugelis jų turi savo sitikinimus, kurie perduodami religijos ar sen tradicij (flr.4 lentelė). Taip pat svarbi vieta ūffima ir žiniasklaida, kuri visuomenei dažnai pateikia GLBT asmenis iš komercinės pusės, pabrėždama jų silpnybes, neigiamas puses: š žiniasklaidoje n ra daug kalbama <...> ir apie juos blogai atsiliepiama. Tai atitinkamai formuoja žmonių požiūrį, kuris atsiliepiama bendravime ir GLBT asmenų priėmimo visuomenėje. Tik vienas iš penki respondentų neufikrintai galvoja, jog tai yra gimta ir, kad žmogus negali pasirinkti: š nuo gimimo ia taip. Kaip su tais genais. Vis tik tik tina, kad informacijos neturėjimas, tik jį nuogirdomis suformuoja gan neigiamą požiūrį, kas skatina nepriimti ir netoleruoti žmogaus lytinės orientacijos.

Tai, kad respondentų požiūris yra neigiamas ir jie nesupranta šių žmonių atsispindi ir bendravime. Jiems tiesiog būtų nemalonu ne tik bendrauti su GLBT asmenimis, bet netgi būtų

–alia jiems b t nejaukus: šman kaffkaip nejauku b t ō (fr. priedas Nr.7). TMS pavyzdys, tik parodo, kaip informacijos netur jimas, flnojimas ir tik jimas tik girdimais mitais, kitaip tariant nepagr stas visuomen s suformuotas neigiamas poffi ris veikia interakcijoje poffi ris ó visuomen ó GLBT asmuo.

4 lentel

Kategorija	Subkategorijos	Empirinių indikatorių (teiginių) pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Homoseksualizmo rei–kinio samprata	Homoseksualizmo suvokimas	...tai nenormalu. Homoseksualizmas yra nukrypimas Nori, kad visuomen b t normali, be joki i–kryvim kit pus . Homoseksualizmas yra pasiprie–inimas gamtos d sniams, nukrypimas.	12
	Homoseksualumo prieflastys	...nuo gimimo ia taip. Kaffkaip su tais genais. ...kaip flmogus aukl jamas, kokios vertyb s, kokia aplinka j supa. ...mados reikalas... ...d mesio stoka...	9
	Poffi ris homoseksualius asmenis	...tokie flmon s nepilnaverti–ki, nesusigaudantys gyvenime ir nelaimingi. ...d l savo laisvi , jie kai kurias m s laisves varflo. ...j gyvenimas beprasmis. juos ffi ri, kad jiems su psichika ne visai gerai.	9
	Vyraujan io poffi rio prieflastys	...ffiniasklaidoj n ra daug kalbama <...> ir apie juos blogai atsiliepia... ...senovinis poffi ris <...>, kad potraukis turi b ti vienos lyties kitai. Religija <...> daugiausia... ...senos tradicijos...	8
	Bendravimas su GLBT asmenimis	...nesinor t bendrauti su tokiais flmon mis. ...nemalonu bendrauti... ...b t nejauku prie j . Tai nenormalu, tai ir bendrautum, kaip su nenormaliu.	6

GLBT asmenys šeimoje

Prad jus kalb ti apie –eim , i–ry–k jo pa i respondent nuostata GLBT asmen atffvilgiu. Apie –eim buvo kalbama vairiais aspektais. Buvo apffvelgiama GLBT vaiko pad tis –eimoje bei t v homoseksualumas. Taip pat aptartas ir sivaikinimo klausimas.

Respondentai supranta, kad homoseksualiems asmenims, t.y., vaikams –eimoje b ti n ra lengva, nes savo lutin orientacij jie tur t sl pti nuo t v : švis laik reik kaffkaip maskuotis, sl pti savo orientacij ō (fr. 5 lentel). Prieflastys, d l ko vaikai nepasisakyt t vams, tur jo tok pat atspalv vis respondent atsakymuose. Pagrindin prieflastis ó baim b ti t v nesuprastam, atstumtam ir pasmerktam. Tokio pob dffio respondent mintys kartojasi 11 kart (fr.5 lentel). Vis tik visuomen je

vyraujanti nuostata, kuri palaiko ir patys respondentai, labai stipriai atspindi ne tik socialiniame, bet ir asmeniniame gyvenime, santykiuose su –imos nariais. Mintys apie t v nesupratim kyl d l to, kad tikriausiai ir namuose vyrauja tokia pati neigiama nuostata. Tai ver ia manyti, kad homoseksualiam asmeniui tampa labai sunku b ti savo paties namuose ir gyventi savo gyvenim . T suprantu ir patys respondentai, d l to bekalbant atsirado kita j pozicija. Mat kalb dami apie homoseksual vaik , j buvo paklausta k daryt patys, ir kaip buvo galima tik tis, jie niekam nesakyt , ta iau kaip prieflast nurodo aplinkini reakcij juos, baim b ti atstumtiems: šd l kit poffi rio mane nesaky iau to ir viskasō (fr. pried Nr.7). Tad –ioje situacijoje atsiskleid paradoksali situacija ó jie patys smerkia homoseksualius asmenis, j nepalaiko, ta iau atsid r j vietoje, jaust si blogai d l elgesio, kok parodo jie patys. Tai yra svarbus momentas, kuomet i–ry–k ja –ios temos aktualumas, kad vis tik svarbu mokinti tolerancijos, nes viena i– jos sudedam j dali ó empatija, kurios d ka galima pamatyti, k i–ties i–gyvena kitas flmogus.

Kitas svarbus momentas, kuris i–ry–k jo, kalbant su respondentais, tai reakcija j t v homoseksualum . domu tai, kad patys nor dami, kad t vai juos priimt , bijodami b ti atstumti t v homoseksualum sureaguot b tent taip, kaip nenor t , kad juos sureaguot t vai: šlabai supyk iau ir nebebendrau iauō, šnesupras iau toō (fr.5 lentel ir pried Nr.7). Respondentam b t sunku priimti ir susitaikyti su t v homoseksualumu. Pasikeist santykiai ir bendravimas su jais.

Bekalbant su respondentais jaut si kategori–kas prie–i–kumas d l vaik , esan i homoseksualioje –imoje. Tuo klausimu rasta daugiausia empirini indikatori ó 18. Respondentai sitikin , kad vaikas augdamas tokioje –imoje patirs traum , b t paveiktas psichologi–kai: švaik paveikt psichologi–kai. Traumuot ō. Taip pat vyrauja sitikinimas, kad vaikas taip pat taps homoseksualiu: ši–augus dar vienas toks pat, su sutrikusia orientacijaō (fr.5 lentel). Lygiai taip pat i–ry–k ja ir visuomen s poffi ris bei elgesys su tokios –imos vaiku. Vaikui tekt patirti paty ias, aplinkini pasmerkim : šty iot si, kad tokius t vus turiō, špoffi ris vaik b t kitas aplinkini ō (fr. pried Nr.7). Vien faktas, kad bent vienas i–t v yra homoseksualus, savaimė ufdeda etiket , stigm vaikui. Ta iau nesusim stoma apie tai, kad vis tik flalos daugiau padaro visuomen s elgesys, nei vaik mylintys t vai.

5 lentel

Kategorija	Subkategorijos	Empirinių indikatorių (teiginių) pavyzdžiai	Teiginių skaičius
GLBT asmenys –imoje	Vaikas homoseksualioje –imoje	...vaik paveikt psichologi–kai. Traumuotb t baksnojamas pir–tu, kad i–tokios –imos. (vaikas matys) i–kreipt , nenormal gyvenimo b di–augus dar vienas toks pat, su sutrikusia orientacija. ...tegu neflaloja normali vaik .	18

Homoseksualizmo sl pimo nuo t v prieflastys	Gali kilti min i , kad t vai nepriims. ...kad pasijuoks t vai arba labai bus prie-i-kai nusiteikbijot , kad su juo ims kitaip elgtis. ...kiti i-nam i-varo.	11
Reakcija t v homoseksualum	Tai irgi nenormalu. Kaffkaip keista. Tðkas b t . Ne prasta. ...labai supyk iau ir nebebendrau iau. B t sunku.	9
Santykiai su t vais, pasisakius apie homoseksualum	...b t nelabai su vaikais bendravimas. ...t vai atsisako savo vaik , jau ia g d prie-kaimynus, tai santykiai tampa ar -alti, arba visai nutr ksta. Kitaip bendraus, ne visi-kai kaip iki -iol normaliai.	8
Bendravimas su t vais nepasisakius apie savo homoseksualum	Vis laik reikia galvoti, k pasakyti. ...su t vais maffiau bendrauja. Tampa ufldaresni. ...visai kitaip bendravimas vyksta. ...vis laik reik kaffkaip maskuotis, sl pti savo orientacij .	7
Aplinkyb s pasisakyti t vams apie savo homoseksualum	...atsifvelgt t v nuomon <..>, ar jie prie-ar ufl. ...tur t b ti atviras, nuo-irdus tarpusavio bendravimas, supratingumas. ...pasisakytum, bet kai jau b tum i- j s ant sav s gyventi. ...geriau nieko t vams nesakyti.	4

GLBT asmenys mokykloje

Mokykloje vaikas, paauglys praleidffia daugiausia laiko savo socialiniame gyvenime. B tent ia jam tenka patys sunkiausi i-bandymai ir susid rimas su atskira bendruomene ir jos nariais. Tai kur kas ufldaresn socialinio gyvenimo sfera nei visuomen . ia greitai pastebimi i-skirtinumai, o aplinkiniai nevengia parodyti savo nepasitenkinimo ir pa-aipos.

Vos prad jus kalb ti apie GLBT asmenis mokykloje, pasigirdo beveik vienodi komentarai, kaip vis tik b t elgiamasi su -iais asmenimis mokykloje ir k reikt jiems i-tverti: šdauguma juokt si, atstumt , pravardffiuot , uflgauliot ð (fr.6 lentel). Vis tik didel tikimyb , kad toks mokiny nukent t fizi-kai, nors apie tokius atvejus kol kas respondentai neuffsimena. Ta iau mokykloje yra pora vaikin , kuri lytin orientacija aplinkiniams yra tartina, arba jau nuspr sta, jog bent vienas j yra g jus. Daugiausia -ie asmenys mokykloje patiria psichologin smurt : i- j ty iojamasi, jie yra apkalbin jami ir tampa pajuokos objektais: šnu jis toks pajuokos objektasð (fr. pried Nr.7). Tad nat ralu, kad GLBT asmenys mokykloje jau iasi blogai ir patiria daug sunkum .

Dar viena terp atsirasti diskriminacijai ó vengimas kalb ti -iomis temomis. Visi respondentai teigia, kad tokiomis temomis mokytojai nekalba arba tik uflsimena apie egzistuojan ias seksualines maflumas. Net gi etikos pamokose -i tema n ra pl tojama. Tai respondentai pamini -e-is kartus (fr.6 lentel). Tai, kad mokytojai vengia kalb ti -iomis temomis problemos nepanaikina, o kaip tik j padaro aktualesn . I- viso pokalbio su respondentais galima pasteb ti, kad mokiniams tr ksta

informacijos ir pačios tolerancijos, kas skatina nesupratimą, smurtą ir netgi agresiją seksualiniams mažumoms atžvilgiu.

Kadangi pamok metu mokytojai vengia kalbėti seksualiniams mažumoms temomis, todėl respondent buvo klausiama, ar būtų reikalingi ufsi mimai, pamokos mokykloje. Todėl, kad beveik visi respondentai pritaria tokiems ufsi mim reikalingumui, rasti 9 empiriniai indikatoriai. Respondent nuomone, pamokos ne tik suteikt mokiniams informacijos, bet ir pakeist nusistovjus požiūris būtų tinkamos informacijos šaltinis: šie ap- viest , kai kurie mokiniai kitaip fli r t ū (flr.6 lentel). Tai leidžia manyti, kad net ir patys respondentai pakeist savo požiūrį GLBT asmenis, jei jiems būtų vykdomi tokio pobūdžio ufsi mimai. Be abejoj, labai svarbu nustatyti amfii , kada galima tokiomis temomis kalbėtis su mokiniais. Patys respondentai siūlo 5 - 10 klasi interval (flr.6 lentel). Pasak jų , tai tinkamiausias laikas pradėti. Tokiu būdu, palaipsniui apmąstys pasitytojimai, nes homoseksualumas nekels tiek juoko ir patyčių , ko pasakoje, tik tina, kad, GLBT asmenys mokykloje galės jaustis saugiau.

6 lentel

Kategorija	Subkategorijos	Empirinių indikatorių (teiginių) pavyzdžiai	Teiginių skaičius
GLBT asmenys mokykloje	Elgesys su GLBT asmenimis	...pajuokos objektas. ...dauguma juoktisi, atstumt, pravardinti, ufgauliot ... Prasidėti tytojimai, gal net smurtasbūt smurtas, tiek fizinis, tiek emocinis.	9
	Pamok , ufsi mim vykdymo reikalingumas	...reikėtų bi-ki ap- viest, nes jei nieko nemokint tai ir negerai. ...jei ap- viest , kai kurie mokiniai kitaip fli r t . Gal požiūris pasikeistlabai reikėtų m s mokykloje koki ufsi mim ...	9
	Slipimosi nuo vis priekštys	...nukent s, ir taip visi prie- j bus. ...negatyvus požiūris juos. Bijo prarasti draugus, -eimd l mokyklos, pačios vidurinės. Bijo aplinkini reakcijos, kaip su juo visi paskui bendraus.	6
	Požiūris GLBT asmenis mokykloje	...niekam nepatinka. Visi prie-daugiau yra abejing ... Gal t valdžia atidaryti tokiems fmon m mokyklas. ...dauguma pasisak prieš- tokius fmones...	6
	GLBT tem nebuvimas pamokose	Tik ufsimena, kad toki būna ir viskas. Nesigilina tokias temas. ...nekalba visai... ...per etik gal ir i- girsti apie tok dalyk . Kitose nieko nera. ...etika ar psichologija, biologija kartais, kai kalbama apie tai.	6
	Tinkamiausias laikas pradėti ufsi mimus	...penkta klas , tai jei palaipsniui, tai gal nieko. ...kai flogus pradeda suprasti santykius, -eimos prasm , dviej fmoni draugyst ... Nuo septintos klas s. Nuo 13 iki 15 patstas. Kai prasideda lytinis brendimas. Gal nuo a- tuntos klas s.	6
	GLBT asmen savijauta mokykloje	...blogai jau iasi. ...negali būti tiesiog savimi, atvirai kalbėti apie tai. ... bijot , kad niekas nesuffinot turėtų kontroliuoti save, kad nieks nesuprast .	5

Santykis su GLBT draugais

Draugai yra neatskiriamas paauglio gyvenimo dalis. Jie dalyvauja beveik visose mūšaus gyvenimo sferose bei amžiaus tarpsniuose. Tod l tur ti draug ir gal ti jais pasikliauti yra labai svarbu. GLBT asmeniui tai tampa dar svarbiau. Gal jimas b ti savimi, nebijojimas b ti atstumtam, i-juoktam ir pasmerktam ó ypatingai svarbu, o tai atitinkamai atsiliepia tiek asmeniniam, tiek socialiniam gyvenimui.

Momentas, kuomet GLBT asmuo atskleidžia savo seksualin orientacij , yra svarbus momentas, tod l tam tikra reakcija gali vienaip ar kitaip paveikti GLBT asmen . Respondentai toki flini priimt gan neigiamai, netgi jei tai pasakyt j geri draugai: šKeistai. Neigiamai. Poffi ris pasikeist õ (flr.7 lentel). Jie neffinot kaip bendrauti ar priimti tok flmog . Tai parodo, kad homoseksualizmo faktas kiek uflgoffia asmenyb . domu tai, kad kalbama buvo apie respondent draugus, flmones, su kuriais jie bendrauja ilgesn laik , ir j neigiama reakcija bei atst mimas ver ia susim styti, kad homoseksualizmas jiems ne tik sunkiai suvokiamas, bet ir nes moningai ver ia juos paklusti ir elgtis taip, kaip liepia visuomen .

finoma, i-girdus toki flini , flmogus gali b ti -okiruotas ar priblok-tas, ta iau svarbus tolimesnis bendravimas. O kalbant su respondentais i-ai-k jo, kad bendravimas pasikeist neigiam pus arba visai nutr kt : špats tas faktas trukdyt <...> nemalonu b t bendrautiõ, štikriausiai pasikeist , gal net ir nutr kt õ (flr.7 lentel ir pried Nr.7). Kalbant su respondentais i-ry-k jo viena bendra savyb . Atrodo, kad pasisakymas apie savo lytin orientacij , pakei ia pat flmog . Su GLBT asmeniu tampa sunku bendrauti, atsiranda ufdraustos temos ir baim , kad tave bus ffi rima, kaip geismo objekt (flr.7 lentel). Tik tina, kad toks bendravimo pokytis atsiranda d l esam nepagr st sitikinim ir baimi , egzistuojan i mit .

Neigiama nuostata ir sitikinimai i-lieka bendravime. Net jei GLBT draugas kreipt si respondentus, jie vis tik bandyt tarsi tikinti rimtai pagalvoti ar kreiptis medikus pagalbos, su mintimi, kad galb t dar galima ši-gydytiõ ar persigalvoti d l savo lytin s orientacijos: šPatar iau kreiptis medikus ir tik iausi, kad jie atves prot õ (flr. pried Nr.7) . I-ry-k ja tai, kad respondentai nemoka priimti GLBT asmen , ir didffia dalimi d l to, kad neffino kaip tai padaryti, kaip reaguoti, ir kaip matyti flmog , o ne jo lytin orientacij : šneffino iau, kaip su tokiu flmogum bendrautõ (flr.7 lentel). Be abejo, prie viso to, prisideda ir baim b ti pa iam pasmerktam visuomen s, d l tokio turimo draugo: šbaim , k aplinkiniai pagalvos, kad ir a-tokia patiõ (flr.7 lentel). Taip susidaro ydingas ratas. Tarsi priimti ir bendrauti su GLBT asmeniu tampa blogybe d l ko ir pats gali tapti atstumtuõ ar špaflenklintuõ.

Kategorija	Subkategorijos	Empirinių indikatorių (teiginių) pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Santykis su GLBT draugais	Pokyčiai bendravime sufinuojus, kad draugas yra GLBT	Truputį kankina pasikeisti. Gal vengčiau. ...sufinavimas viską sugriauna ir negalima normaliai bendrauti. ...patas faktas trukdyti <...> nemalonu būtų bendrauti. ...truputį temos skirti kalbėjimo, jau ne apie viską.	14
	Savijauta, reakcija GLBT draugui	Keistai. Neigiamai. Pofli ris pasikeisti (t flog). ...supykčiau, nesuprasčiau <...>, nebedraugaučiau. ...nefinuočiau, kaip su tokiu flogu bendrauti. Reikėtų laiko apsirasti.	10
	Elgesys, jei kreiptis GLBT asmuo	Jei iškalbėti norėtų, gal ir išklaustyčiau. Patarčiau kreiptis medikus... ...pasiūlyčiau gerai pagalvoti, ar tikrai yra tokios orientacijos. Palaikymo nefinuočiau ar išmanys gauti ...	9
	Teiginiai neį kategorijas	...baimė, kad aplinkiniai pagalvos, kad ir a–tokia pati. Jei labai daug – nekviesti, tai gali pradėti sakyti, kad gal ir a–tokia. Gali pradėti keistai flirčiuoti.	2

Atlikus interviu su neugdymais respondentais, išryškėjo tokios tendencijos:

Homoseksualizmas respondentams yra nukrypimas, o dar tiksliau – iškrypimas. Toki asmenybė visuoje yra netoleruojama ir nepriimtina.

Temą yra pakankamai audringa tema. Respondentai nemano, kad GLBT asmenys pasisako tamsai, dėl to galimos neigiamos reakcijos ir atstūmimo. Atsiskleisti galima tik jau išvykus iš namų, kad pasekmės būtų mažesnės ar ne tokios skaudžios. Tikriausiai tokia respondentų reakcija pakankamai suprantama, nes jie patys tiki, kad tėvai toki savo vaiką nepriimtų, o sufinuojus, bendravimas ne tik pasikeistų, bet ir pablogėtų. Patys respondentai savo tėvų homoseksualumui sureaguotų neigiamai. Bendravimas su tėvais pasikeistų, o gal net ir nutrūktų.

Beveik visi respondentai pasisako griežtai prieš GLBT asmenų sivaikinimą. Mat vyrauja sitikinimas, kad tokie tėvai traumuoja vaiką.

Mokykla gan priešingai nusiteikusi erdvi, kurioje GLBT asmenys patirtų nemažai fizinio, tačiau dar daugiau psichologinio smurto. Kaip ir uolios mokyklos ribose, jie yra smerkiami, įveikiama.

Nors ir dvejojami, tačiau respondentai sutinka, kad mokykloje reikalingas tolerancijos ugdymas ir informacijos sklaida, kuri būtų galima pradėti jau 7–8 klasėse.

GLBT draugai nėra suprantami ir atvirai priimami. Respondentai ne tik nefinuoja, kaip tinkamai sureaguoti tokiam asmeniui, bet ir kaip su juo bendrauti. Be to dėl nesupratimo, respondentai pradėti vengti savo draugų, o jei jie kreiptis juos, pastarieji pasiūlytų kreiptis medikus arba bandytų perkalbėti, sitikinti, ar jie draugai tikrai GLBT.

2.2.4 Ugdymo procese dalyvavusių respondentų tyrimo duomenų analizė

Homoseksualizmo reiškinių samprata

Suvokimas, kad homoseksualumas nėra liga ar iškrypimas – pirmas žingsnis link tolerantiškesnės visuomenės, o ypač mokyklos bendruomenės.

Bekalbant su respondentais, jautėsi vyraujantis teigiamas požiūris, GLBT asmenims priimamas. Supratimas, kad GLBT asmenys yra tokie patys žmonės, tik jaučiantys potraukį savai lyčiai: šį nepasidaro blogesnis ar geresnis nuo to, kad jis yra homoseksualus (fr.8 lentelė). Tai leidžia manyti, kad suteikta informacija buvo naudinga, nes mokiniai suvokia, kad homoseksualumo faktas nepakeičia žmogaus asmenybės.

Ufisi mimuose buvo kalbama, apie homoseksualizmo priežastis. Buvo pristatytos įvairios teorijos, todėl kiekvienas mokinys galėjo pasirinkti kuo tiktesnę. Tačiau visi tik daugelis suprato, jog homoseksualizmas yra gimtas ir jį negalima vieną dieną tiesiog pasirinkti: šuo vaikystės aišku viskas, gimta (fr.8 lentelė). Tačiau kai kurie respondentai tiesiog traktuoja tai, kaip savo gyvenimo kelio pasirinkimą, kad ir koks jis bebūtų. Be abejo, išlikusi ir tam tikra nuostata, kad homoseksualum gali būti matomi vaizdai ar aplinka, kurioje gyvena žmonės. Tačiau labai svarbu tai, kad nors ir kai kurie mano, kad žmonės pasirenka tokį gyvenimo būdą, jie vis tiek nėra smerkiami ar kaltinami.

Visai nekeista, kad visuomenėje vyraujantis požiūris yra neigiamas. Tą matė ir respondentai: „Visuomenėje, ypač Lietuvoje, tai priešinga, kiek pastebėjau“ (fr. pried Nr.8). Vis tik visuomenėje išlikęs nusistatymas ir požiūris, kad „normalūs“ žmonės ir santykiai yra tik tarp skirtingų lyčių: „Visuomenėje, aišku, ufi tai, kad būt normali šeima, vyras ir moteris ir vaikai, nes yra tiesiog tai priimta“ (fr.8 lentelė). Tai verčia susimąstyti, kad informacijos trūksta plačiajai visuomenės daliai. Nes bent jau nustato tam tikras štaiškes, kurios vėliau vienaip ar kitaip paveikia tuos pačius visuomenės atstovus.

Priežastys esamam požiūriui yra įvairios. Tačiau kalbant su respondentsis išryškėjo labai panašios nuomonės, kad toks požiūris atsiranda iš visuomenės sustingimo, nenoro keistis ar priimti naujoves bei dėl finištos: „žmonės nėra pratę matyt. Tokie ufdari dar, neatsipalaidavę. Vis tik neišvengiamai neigiamas požiūris formuoja klaidingus sitikimus GLBT asmenų atžvilgiu. Dažnas atvejis, kuomet gėjai siejami su pedofilija: šgalvoja, kad jei yra du gėjai, tai bentinai yra pedofilai“ (fr.8 lentelė). O tai savaime sukelia žmonėse neigiamas ir audringas reakcijas, todėl galima daryti prielaidą, kad gėjai yra labiausiai atstumiami visuomenės.

finoma, kalbėdami apie požiūrį, neturime pamiršti, kad dar visai neseniai, apie tuos asmenis buvo finoma visai nedaug, atrodė, kad visuomenėje jų nėra ar yra vos keli. Tik visai neseniai,

prad jus keistis pasaul fli rai ir galb t atsibodus kent ti vienuoje, GLBT asmenys prad jo labiau reik-tis ir atsiskleisti. Tod l dviej vyr ar dviej moter santykiai visuomen je yra ne prastas reginys, kas ver ia fmones nerimauti. O dar turint galvoje, kad anks iau religija tur jo itin grieft poffi r homoseksualizmo atffvilgiu, o daugelis senesn s kartos fmoni yra gan religingi, tad ankstesni kart poffi rio prieflastys tampa gan ai-kios: švyresnio amfliaus fmon s, ir nelabai teigiamai tai fli riō (flr.8 lentel).

Bene didffiausias skirtumas, i-ry-k j s kalbant su mokytais ir nemokytais respondentais tas, kad atsiranda kalba apie meil . Respondentai mano, kad meil yra jausmas, kuriam visi-kai nesvarbi lytin orientacija: šjei jis nori myl ti, tai ir myl s, nesvarbu ar ten vyras ar moterisō (flr.8 lentel). Tai labai svarbi detal , nes kalbama apie jausmus, kiekvieno fmogaus teis myl ti ir seksualin orientacija ia nevaicina svarbiausio vaidmens. fmogus myli fmog , o ne jo lyt .

8 lentel

Kategorija	Subkategorijos	Empirinių indikatorių (teiginių) pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Homoseksualizmo rei-kinio samprata	Neigiamo visuomen s poffi rio prieflastys	..fmon s n ra prat to matyt. Tokie ufdari dar, neatsipalaidav ...galvoja, kad jei yra du g jai, tai b tinai yra pedofilai. ...dauguma fmoni yra suklaidinti t gand netikrnuo senov s, kai fmogus fli r jo religija, savo diev .	14
	Poffi ris GLBT asmenis	...nieko prie-neturiu ir visai normaliai juos fli riu. Galiu net palaikyt. ...manau, kad yra puiku, kad jie yra, kad jie rei-kiasi. ...juk nepasidaro blogesnis ar geresnis nuo to, kad jis yra homoseksualus. Vis tiek jis toks pat, tik kad orientacija kita.	12
	Homoseksualu mo prieflastys	...patinka nuo mafens, jau ia trauk tos pa ios lyties asmeniui. ...tiesiog patys fmon s pasirenka savo kelia. ...gal ir gimta yra. ...nuo vaikyst s ai-ku ia viskas, gimta.	11
	Visuomen s poffi ris	Prie-i-kas. Neigiamas. Moterys liberalesn s -iuo klausimu, o vyresnio amfliaus fmon s, ir nelabai teigiamai tai fli ri... Visuomen , ai-ku, ufl tai, kad b t normali -eima, vyras ó moteris ó vaikai, nes yra tiesiog tai priimta. Vadina visokiais i-sigim liais.	9
	Meil s svarba	Kai pamilsti tai pamilsti, nelabai fli ri kjei jis nori myl ti, tai ir myl s, nesvarbu ar ten vyras ar moteris. Pats fmogus turi pasakyti, kad -iam gyvenime a-atradau savo fmog . Mes turim b ti tikri savo antr j puse ir nesvarbu ar tai vyras, ar moteris.	4

GLBT asmenys šeimoje

Teima yra bene svarbiausia kiekvieno fmogaus gyvenime, ar kalb tume apie t vus vaikui ar vaik t vams. Respondentai tiki, kad -eima turi b ti ta vieta, kurioje gal tum jaustis saugus ir laimingas.

Pasisakyti aplinkiniams apie savo lytinę orientaciją bene sunkiausias dalykas. O kai tai reikia pasakyti tėmoms nariams, tuomet ir susiduriama su dideliais išbandymais ir vidiniais išgyvenimais. Tad jei santykiai tėmoje yra geri, tada ir pasisakyti lengviau. Nors vis tik manoma, kad tai vaikai padaro tik tada, kai jau tvirtai yra apsisprendę dėl savo lytinės orientacijos ir kai turi antrą jausmą, o santykiai yra tvirti ir rimti. Tai tada, anot respondentų, ir ateina laikas pasisakyti tėmams (fr.9 lentelė). Be abejo, kuomet filmogus yra pakankamai subrendę, atskleisti savo paslaptį ir priimti tėvų reakciją yra kiek lengviau, nei vis dar besiformuojanti asmenybei.

Respondentai itin pabrėžia, kokie svarbūs yra tėvai, todėl jų nuomonė ir galima reakcija tampa pagrindiniu rodikliu atsivėrimo atveju. Tačiau labiausiai bijoma tėvų reakcijos: špats pagalvot, kad aš išskirtinis, kitoks nei kiti, gal bijot jų reakcijos, kaip jie tai fiksuoja, reaguos (fr.9 lentelė). Tokiais momentais vaikams iškyla daug abejonių ir klausimų dėl savęs paties ir tėvų. Anot respondentų, baiminamasi, kad bus atstumti ir nesuprasti. Vis tik svarbiausias momentas yra paaiškinimas apie homoseksualumą. Tikintina, kad jei tėvų nuomonė nebūtų priešinga, tai tiek reakcija, tiek bendravimas ne itin ir pasikeistų.

Nusipranta, koks bendravimas bus, tėmams suflinėjus apie vaiko homoseksualumą, yra gan sudėtinga. Respondentai mano, kad gali būti taip, jog tėvai vaiko vengs, išalinsis, gali kilti barniai ir nesutarimai: šjei tėvai yra priešinga nusistatę, būna dideli visokie pykštukai ir nelabai smagu (fr.9 lentelė). Tačiau visi išneigiami dalykai nutiktų tik tuo atveju, jei tėvai priešinga fiksuotų ir būtų nusiteikę GLBT asmenims atveju. Tai tik parodo gan skausmingą tiesą, kad tėvai pradeda matyti fenomeną, bet pamiršta, kad tai yra jaunas vaikas. Tačiau respondentai tiki, kad pati pirma reakcija gal ir būtų kiek atkiruojanti, tačiau viskas turėtų grįžti į savo vietas. Vis tik tarpusavio santykiai tėmoje yra labai svarbūs. Nuo jų, didžiausios dalimi, priklauso kaip toliau vystysis tėvų ir vaikų santykiai: šjei tėvai priims, atvers duris, ten bandys tėvą suprasti, padėti jam, tai viskas bus gerai tėmoje, gal net padarns. Tėvų ir GLBT vaikų bendravimo klausimas respondentams labai svarbus, apie juos užsiminta 15 kartų.

Bekalbant su respondentais, išryškėjo labai domus faktas, kad vis tik tėvai privalo priimti savo vaiką ir jo lytinę orientaciją, kad ir kaip jiems tai nepatiktų: štai turi priimti, nes tai yra jaunas vaikas, o jei jie mano, kad tai yra problema, tai atsakymo turi ieškoti savyje (fr.9 lentelė). Jau žinoma, jog mokiniai visgi iškelia filmo faktorių, o lytinė orientacija lieka kaip neįdomus faktas. Jie mano, kad tėvai neturėtų pamiršti, kad tai jaunas vaikas, kur augino ir mylėjo, todėl homoseksualizmo faktas tam takos neturi turėti. Mat vaikui tėmoms priimimas yra bene svarbiausias, tad atstumdami vaiką, tėvai pasmerkia ir sugniušdina savo atžalą: škaip bando jį vengti, išstumti iš tėmų, tai labai stipriai pakeičia jį, jo požiūrą gyvenimui ir padaro didžiuliu pesimistu (fr. pried Nr.8).

Visuomen ir joje vyraujanti nuomonė, požiūris, stereotipai ir tam tikri modeliai, gali labai stipriai paveikti filmog ir takoti ne tik j bendravim bet ir gyvenimo aplinkybes. Bene vieninga nuomone respondentai teigia, kad t vai savo vaikus atstumia ir nepriima b tent d l visuomen s nuostatos. Bijoma, kaip bus reaguojama juos pa ius d l tokio vaiko. Bet vis tik labiausiai kas varflo ó šk flmon s pasakysõ fenomenas: šBijot . Kad j vaikas homoseksualus, kaip kaimynai paffi r t , kaip reaguos aplinkiniaiõ (fr.9 lentel). Tai bene stipriausiai, kiekvieno filmogaus gyvenim , varflantis požiūris. Ir b tent bijodami k pasakys aplinkiniai, giminai iai, kaimynai, t vai pasiruo– d l to atsisakyti savo vaik . Tarsi aplinkini nuomon b t svarbesn ufl vaiko savijaut ar –ilt santyki i–laikym . Vis tik vienaip ar kitaip, vis gr ftama t pat atspirties ta–k ó informacijos tr kum : špas mus valstyb j yra neigiamas požiūris, ne prat gal flmon s, maflai turi informacijosõ (fr.9 lentel).

Buvo domu gird ti, kad suffinoj apie savo t v homoseksualizm , respondentai j neatstunt . Be abejo, pradflioje tokia flnia kiek priblok–t , taip yra tod l, kad jie prat matyti savo t vus kartu santuokoje. Ta iau pradiniam –okui pra jus, t vai b t priimami: šm gstu atvirum ir a–labai priim iau, nu tiesiog supras iauõ (fr.9 lentel). domu tai, kad bloga savijauta b t ne tiek d l t v homoseksualumo, kiek d l pa ios santuokos i–irimo: šNesmagu b t d l to, kad –eima i–yraõ. Vis tik vienai respondentei b t kiek sunkiau susitaikyti su t v lytine orientacija: šb t bi–ki g da prie–kitusõ. B tent ia i–ry–k ja, aplinkini nuomon s svarba, nes jai b t g da prie–kitus.

Dar vienas ry–kus skirtumas, i–ry–k j s tarp ugdyt ir neugdyt mokini , yra tas, kad ugdyti mokiniai ne tik priimt savo homoseksualius t vus, bet ir bendraut su jais kaip ir iki to. Tokie teiginiai nuskamb jo 8 kartus (fr.9 lentel). ia taip pat matyti tolerancijos aprai–kos, kad filmogaus negalima smerkti ar atstumti vien d l jo lytin s orientacijos. Tye mokiniai sugeb jo atsiriboti nuo vyraujan io požiūrio ir pamatyti daugiau nei tik seksualin orientacij .

sivaikinimas bene aktualiausia ir daugiausiai diskusij sulaukianti tema. Tai dar vienas skirtumas, kuris i–ry–k jo tarp mokini grupi . ia vyrauja nuomon , kad n ra nieko blogo, jei homoseksualios –eimos sivaikina. Jei vaikas yra priffi rimas, juo r pinamasi, jis yra mylimas, tad negali b ti blogas dalykas. Netgi manoma, kad tokie vaikai gal t keisti visuomen s požiūr , parodydami, kad jiems yra gerai tokioje –eimoje, jie yra laimingi. Vienintelis blogas dalykas ó aplinkiniai. Respondent manymu, pats vaikas tokioje –eimoje jaust si gerai, netgi t vai galb t labiau r pint si vaiku, nei heteroseksualioje –eimoje, ta iau vaikas gali jaustis blogai tik d l aplinkini nesupratimo, nusistatymo ir sitikinim : šd l t aplinkini , pa–aipos, pafleminimaiõ, ši– tikr j spaudimas yra i– aplinkini õ (fr.9 lentel). Vadinasi, ne homoseksual s t vai vaiko asmenybei padaryt neigiam poveik , o visuomen . I–vaiko b t ty iojamasi d l toki t v , jis b t erzinamas

ir atstumiamas. Tad kyla klausimas, d l ko vaikui yra blogai, ar d l homoseksuali t v , ar d l visuomen s poffi rio.

9 lentel

Kategorija	Subkategorijos	Empirinių indikatorių (teiginių) pavyzdžiai	Teiginių skaičius
GLBT asmenys –eimoje	Bendravimas, t vams suflinojus apie vaiko homoseksualum	..jei t vai yra prie-i-kai nusistat , b na dideli visokie pyk iai ir nelabai smagu. ...pradffioj kist tas bendravimas, kafkas varffyt , ai-ku nuo t v labai priklauso, o paskui viskas susinormalizuotjei t vai priims, atvers –ird , ten bandys t vaik suprasti, pad ti jam, tai viskas bus gerai –eimoj, gal net padarn s.	15
	Reakcija t v homoseksualum	...jokio neb t skirtumo. Nesmagu b t d l to, kad –eima i–yra. ...m gstu atvirum ir a–labai priim iau, nu tiesiog supras iau. ...b t bi-ki g da prie–kitus.	13
	Prieflastys, d l kuri vaikai pasisako t vams, kad yra GLBT	...geras bendravimas su t vais, geras sutarimas... Gal kai b t suaug s. Dr siau b tkai mano, kad viskas rimtyn eina, tai ir pasako. Jei nuo vaikyst s prat s pasakyt t vam savo problemas.	9
	Prieflastys, d l kuri vengia pasisakyti t vams esantys GLBT	...pats pagalvot , kad a–i–skirtinis, kitoks nei kiti, gal bijot j reakcijos, kaip jie tai fli r s, reaguos. Ar j myl s, kaip j fli r s gal prie-i-kai... ...kaip priims aplinka... ...t v poffi ris, nes t vai yra labai svarb s asmenys gyvenime, nesinor t , kad blogai fli r t .	9
	Prieflastys, d l kuri t vai nepriima savo GLBT vaik	...pas mus valstyb j yra neigiamas poffi ris, ne prat gal flmon s, maflai turi informacijos. Bijot . Kad j vaikas homoseksualus, kaip kaimynai paffi r t , kaip reaguos aplinkiniai. ...stereotipai, kas g sdina labai. ...yra nepriimtina, tokie nusistatymai visuomen j.	9
	Bendravimas su t vais, suflinojus apie j homoseksualum	...nemanau, kad b t pasikeit s bendravimas. Bendravimas likt toks pats, negalima smerkt flmogaus... ...tai yra tavo –eimos dalis. Jei tavim r pinos, myl jo, tai negali kafkai pasmerkti ir palikt vieno.	8
	Pritarimas sivaikinimui	..tas vaikas priffi rimas, n ra girtaujama ar kafkas pana–aus, tai kod l gi ne. ...tokie vaikai netgi gal t keisti m s visuomen s poffi r ... Tai b t kafkas naujo, bet kartu ir labai reikalingo m s poffi riui... ...tokia –eima labiau myl s savo vaik , priffi r s j , nor s jam daug gero.	8
	Bloga vaiko savijauta GLBT –eimoje d l aplinkini poffi rio	...i–aplinkos neigiama reakcija ateitdraugai juokias, kas nors –aiposi tiktai. ...d l t aplinkini , pa–aipos, paffeminimai... I–tikr j spaudimas yra i–aplinkini .	8
	T v pareiga priimti savo vaikus	Kad ir kaip t vai prie–taraut tokiam dalykui, bet manau tur t prisimint, kad tai yra j vaikas. ...t vai tur t labai palaikyti. T vai turi priimti, nes tai yra j vaikas, o jei jie mano, kad tai yra problema, tai atsakymo turi ie–koti savyje. Gal jie kafk ne taip padar , nes vaikas yra nekaltas. Jei jau j vaikas b t , tai netur t kur d tis, tur t priimti, i–klausyt ir pana–iai.	4

GLBT asmenys mokykloje

Mokykla yra vieta, kurioje kiekvienas atranda save bei turi susirasti savo vietą. Kartais tai padaryti būna itin sunku, tačiau jei esi GLBT asmuo, –išduotis gali tapti ypatingai sudėtinga.

Nieko nuostabaus, kad mokykloje vyraujantis pofiris nelabai kuo skiriasi nuo esančio visuomenėje: šlygiai toks pat, kaip ir uol mokyklos ribose, šNemanau, kad pritarė tam (fr.10 lentelė). Juk būtent iš visuomenės pofiris ir atkeliauja mokyklą. Tačiau tuo pat metu ir liūdna, kad mokykla, kaip vaikų mokymo ir ugdymo institucija, net nebando tokio pofirio pakeisti.

Bekalbant su respondentais atsiveria vaizdas, kuris nėra itin malonus. Respondentų manymu, mokyklos aplinka yra atšiauri ir nedraugiška, joje pasmerkiami ir gniuofdomi žmonės. Taip be abejo, gali atsitikti kiekvienam mokiniui, tačiau būtent jie ir nepataria GLBT asmeniui kam nors sakyti apie savo lytinę orientaciją (fr.10 lentelė). Mat mokykla gan ufdara erdvę, todėl nei–vengiamai tokių flini suflint daugelis mokinių. O taip nutikus, galima sulaukti nelabai malonių pasekmių.

Elgesys, kurio susilaukia ar galėtų susilaukti GLBT asmuo nėra itin teigiamas. Mokykloje tokie flmog ne tik uflgauliot, –aipyt iš–jo, gal net panaudot fizinį smurtą, tačiau yra tikimybė, kad tokio flmogaus pradėt –alintis ir draugai. Tais respondentai pamini 8 kartus. Vadinasi, be patiriamų patyčių, paniekos, GLBT asmeniui dar tektų susidurti ir iš–ksti draugų nusigrflim. Taigi aiškiai matyti, kad mokykla nėra tolerantiškausia vieta.

Kadangi mokykloje ne visi mokiniai jaučiasi gerai, o gal net ir saugiai, todėl ugdyti toleranciją vienas kitam yra būtinas dalykas. Patys respondentai mano, kad tai būt labai naudinga, nes vaikai neturi jokios informacijos, tiki tik girdėtais aplinkoje faktais ir vyraujančiais stereotipais: šdaug kas net nesupranta, kad taip yra ir jiems yra diegta, kad normali –eima yra vyras ir moteris, ir ne manoma, kad būt kitaip (fr.10 lentelė). Todėl priimti homoseksualų asmenų jiems yra labai sunku, o kartais ir nesuprantama. Respondentų manymu, netgi patiems tėvams tokio pobūflio uflsi mimai būt naudingi. Ypatingai atsifvelgus tai, kaip jie sureaguot savo vaiko netradicinę lytinę orientaciją, per–asi iš–vada, kad jiems ypatingai reiktų suteikti tinkamos informacijos.

Respondentai mato ne mažai naudos iš–tokių uflsi mimų vykdymo. Jie mano, kad tokie uflsi mimai pirmiausia supafindint vaikus su homoseksualizmu, o svarbiausia tai, kad tokie uflsi mimai turėtų pakeisti pofirą, ko pas koje sumaflt patyčių, smurto: švisi suflinot, suprast, ir flinot, kad žmonės yra laimingi ir juos reikia gerbti, mylėti, palaikyti, o ne dar labiau smurkdinti, nes jiems ir taip yra labai sunku (fr.10 lentelė). Tuo pačiu tai padėtų GLBT asmenims jaustis saugiau, nebijoti savęs, aplinkiniams ir jie turėtų galimybę tiesiog būti savimi ir gyventi savo gyvenimą.

Lygiai taip pat, respondentai vykdytuose uflsi mimuose atrado ir naudą sau. Uflsi mimai padėjo pakeisti jį turėtų pofirą ir suvokimą. gytos flinios padėjo suprasti GLBT asmenų savijautą,

taip pat pamatyti, kad jie lygiai tokie patys žmonės, kaip ir visi aplinkiniai. Todėl jiems lengviau suprasti – fenomeną ir priimti žmones tokius, koki jie yra: šdabar, kai gavau informacijos tai visai kita nuomonė – tikrai ji (fr.10 lentelė).

Informacijos suteikimas yra labai svarbus dalykas. Tam pritaria ir tiriamieji. Kuo daugiau žmogus žino, tuo daugiau gali keistis jo požiūris ir supratimas, o tai savaimė atsiliepia elgesiui su aplinkiniais žmonėmis. Taigi suteikta informacija leidžia kitaip reaguoti GLBT asmenims, ne taip audringai, tiesiog kreipti mažiau dėmesio homoseksualumui, būti ramesniam, finant, kad tokioje lytinėje orientacijoje nėra nieko blogo. Tokia informacija galėtų keisti požiūrį, kuris atkeliavo iš senesnės kartos, kuri požiūris buvo paremtas nepagrįstais faktais ir tuo metu vyraujaniais mitais (fr.10 lentelė).

Tokio pobūdžio užsiėmimai naudingi vienu dalyku, kad mokykloje daugiau niekas nežinotų tokiomis temomis, tai parodė ir atlikta anketinė apklausa. Mokytojai pamokė metu vengia apie tai kalbėti, galbūt dėl to paties tikinimo, ar paprasčiausios informacijos trūkumo. Tai, kad mokytojai pamokė metu nekalba tokiomis temomis, respondentai mini 7 kartus. Be abejojimo, tokioms temoms reikia pasiruošti, bet svarbiausia, kad ugdantio mokytojo požiūris GLBT asmenims nebūt priešingas. Kitu atveju, tai bus ne tolerancijos, o diskriminacijos ugdymas.

Vieningos nuomonės tarp respondentų, kuomet būtų tinkamiausias laikas pradėti kalbėti su vaikais tokiomis temomis ir vykdyti tokio pobūdžio užsiėmimus nėra. Vieni respondentai mano, kad reikia kuo anksčiau pradėti, ar bent supažindinti vaikus, kad yra tokie žmonės ir gali būti tokie santykiai. Kiti mano, kad tai reikėtų daryti su kiek vyresniais mokiniais, nuo devintos ar dešimtos klasės (fr.10 lentelė).

Kuomet mokykla yra atvira vieta seksualiniams reiškimams, todėl iškyla poreikis žmogui, su kuriuo būtų galima pasikalbėti apie savo savijautą, sulaukti palaikymo ir nebūti atstumtam. Todėl mokykloje turėtų būti žmogus, kuris galėtų atlikti šią funkciją. Tokiu būdu, būvimas nedraugiškoje aplinkoje nebūtų toks bauginantis.

10 lentelė

Kategorija	Subkategorijos	Empirinių indikatorių (teiginių) pavyzdžiai	Teiginių skaičius
GLBT asmenys mokykloje	Tinkamiausias laikas pradėti tolerancijos ugdymą	Nuo kokios vienuoliktos ar dešimtos klasės... Gal devinta kokia. ...nuo kokios penktos klasės, ...nuo kokios šeštos ar septintos klasės	9
	Elgesys su GLBT asmenimis mokykloje	...kaip nors keiksnote, bandytų įžeidinti, ar kažkaip panašiai. ...alinti draugai, gal ir mokytojai kažkaip ten alinti, mažiau kreipti dėmesio į. Išvaikyti, paaiškos būti, nepritaipyti. ...jei žinotų, mažiau kas ir bendrautų.	8

Priekštas, dėl kurio tolerancijos ufsi mimai b t naudingi	...supaffindint kaip viskas yra, galiausiai gal tie flmon s, kurie galvoja prie-, pakeist nuomon , kitaip prad t flvelgt. ...kafkiek pasikeist poffi ris kitus, gal maffiau smerkt juos. Galb t sumaffl t paty ios, smurtas... ...tikrai, visi suffinot , suprast , ir flinot , kad flmon s yra laimingi ir juos reikia gerbti, myl ti, palaikyti, o ne dar labiau smurkdinti, nes jiem ir taip yra labai sunku.	8
Asmenin nauda, gauta i-tolerancijos ugdymo ufsi mim	Kad vis tiek jie tokie patys flmon s, kaip ir mes. ...tai k mes dar m, tai padeda sigilinti, kad reikia jiems viens kito, kaip ir mums. Supratom, kad tokie flmon s yra normalu. ...dabar, kai gavau informacijos tai visai kita nuomon i-tikr j .	8
Mokyklos aplinka	...aplinka tikrai n ra svetinga ia yra labai kvaila aplinka, kuri tikrai smerkia visus. ...gerai b t , kad tas flmogus patyl t mokykloj, d l jo pa io saugumo. ...mokykla yra ta terp , kurioje yra baisu.	7
GLBT temos neb vimas pamokose	Niekada nei-girdau nei i-vieno mokytojo. B na, kad ufsimena kas nors, bet pa-nek ti tokia tema, tai ne. Niekada negird jau. ...dauguma mokytoj vengia kalb ti tokia tema.	7
Poffi ris GLBT asmenis mokykloje	Yra flvelgiama, kad toki santyki netur t b ti. Ypa mokytojai b t tam prie-i-ki. Nemanau, kad pritart tam. ...lygiai toks pat, kaip ir ufl mokyklos rib .	5
Tolerancijos ugdymo reikalingumas	...b t naudinga. ...labai reikia, nes tai yra labai svarbus dalykas. ...daug kas net nesupranta, kad taip yra ir jiem yra diegta, kad normali -eima yra vyras ir moteris, ir ne manoma, kad b t kitaip. ...patiem t vam tokie ufsi mimai, <..>b t labai labai reikalingi.	4
Informacijos teikimo svarba	Tiesiog flinai, kad taip b na, taip gali b t, ir kad ia n ra labai blogo. ...kai flinai, tai tu nelabai taip atkreipi d mes tuos flmones. ...jeigu prisiklauso i-mo iu i visoki nes moni ir labai pradeda tik t, tai gal ir pakeist .	4

Santykis su GLBT draugais

Bendravimas ó vienas svarbiausi dalyk . Tur ti draug ir gal ti b ti savimi atrodo tarsi neatsiejama viena nuo kito. Ta iau labai dafnai GLBT asmenys negali tur ti -i dviej dalyk , tod l santykiai su draugais dali tapti tampos lauku. Tod l labai svarbu, kad nusprendus atsiskleisti, -alia b t tinkami flmon s.

fini apie draugo homoseksualum i-girsi ne kiekvien dien , tod l reakcija gali b ti labai vairi. Ta iau daugeliu atvej , ji priklauso nuo draugo turimo poffi rio GLBT asmenis. Kalbant su respondentais, jaut si itin draugi-kas ir palaikantis nusiteikimas. Tolerancijos ugdymo pamokas tur j mokiniai teigiamai priimt savo homoseksualius draugus. Net jei ir pradffioj b t kiek keista gird ti tok dalyk , ta iau nei vienas j tokio asmens neatstumt ir nepasmerkt . Kai kuriems priimti toki

flini lengviau d l vykusi ufsi mim , kitiems tiesiog b t domu paffinti tok flog : šper tas pamokas priart jom kafkiek prie to ir ta informacija man b t labiau prieinama, ir kafkaip lengviau j priim iau, šB t labai domu tok flog paffintō (fr.11 lentel).

Dar vienas dalykas, kuris skiriasi nuo neugdyt mokini tas, kad jie ne tik priimt GLBT asmenis, bet ir tai, kad santykiai ir bendravimas nuo to nepasikeist : šbendrau iau kaip bendravau, kaip su visaisō (fr.11 lentel). Tai tik parodo, kaip sigilinimas homoseksualizmo tem gali duoti teigiam rezultat tarpusavio santykiams ir bendravimui. Nes GLBT asmeniui labai svarbu pasisakyti apie savo orientacij , ta iau dar svarbiau b ti priimtam ir suprastam. Tad nepakit s bendravimas gali tur ti abipus s naudos. GLBT asmuo tur s flog , su kuriuo gal s atvirai pasikalb ti ir nebijoti b ti savimi, tuo tarpu heteroseksualus asmuo tur s galimyb ne tik sitikinti, kad homoseksualumas n ra nukrypimas, bet ir pamatyti, kad lytin orientacija i–ties nepakei ia flogaus asmenyb s.

Skirtum tarp dviej mokini grupi yra ir daugiau. Tai galima pamatyti ir i–to, k tiriamieji pasakyt juos besikreipian iam GLBT asmeniui. Ugdyti mokiniai labai i–siskyr savo elgesiu. Tye tiriamieji i–siskyr savo palaikymu ir supratingumu. Jei kreipt si GLBT asmuo, jie j i–klausyt , pasiteiraut kaip jis jau iasi, ar viskas gerai, ar nereikia kokios pagalbos. Tai respondentai pamin jo 11 kart (fr.11 lentel). Viena mokin , Danguol , pirmiausia apskritai apkabint – flog . Taip pat jie parodyt , kad galima jais pasitik ti ir pasikliauti. Palaikyt j apsisprendim ir padr sint gyventi savo gyvenim ir nesistengti jo suvarflyti ar keisti tik d l aplinkini nuomon s.

Net ir paties geriausio link dami respondentai ir dr sindami GLBT asmenis nebijoti b ti savimi supranta, kad ne visi aplinkiniai, tokie pat supratingi ir priimantys, kaip jie. GLBT asmenims svarbu tur ti –alia flmoni , –alia kuri jis gal t jaustis gerai, saugiai ir b ti tiesiog savimi. Tad respondentai mano, kad geriau tur ti –alia tokius flmones, kuri nuomon , poffi ris yra teigiami, kurie gerbt homoseksual asmen . Be to, j manymu, atsiskleisti reikt tik tiems draugams ir flmon ms, kurie jau yra paflstami kur laik ir, be abejo, kuomet esi sitikin s j toleranti–kumu ar pri mimu. Kitu atveju, galima labai skaudffiai nukent ti ir ufsiskl sti savyje.

11 lentel

Kategorija	Subkategorijos	Empirinių indikatorių (teiginių) pavyzdžiai	Teiginių skaičius
Santykis su GLBT draugais	Reakcija GLBT draug	Buvo gal truput li keista, bet paskui apsipratau ir viskas buvo tvarkoj. B t labai domu tok flog paffint. ...per tas pamokas priart jom kafkiek prie to ir ta informacija man b t labiau prieinama, ir kafkaip lengviau j priim iau. ...fino iau k pasakyt, ir pati informacijos jau turiu.	11
	Elgesys, jei kreipt si GLBT asmuo	Pasi–nek iau, patar iau, paklaus iau kas kankina, kokios pagalbos nori. I–klausy iau pirmiausia. ...kad gyvent savo gyvenim , jei turi susirad koki antr pus ,	11

		kad kartu ir b t , d l kit nuomon s nesiskirt , ar nesistengt sav s pakeist. Pirmiausia tai apkabin iau. ...kad gali manim pasitik t.	
	Santykiai, suflinujus apie draug homoseksualum	...atsargiau kalb iau, gal tos temos nelies iau, jei jis nenor tbendrau iau kaip bendravau, kaip su visais. A–nemanau, kad pasikeistjei b t toks atvirumas, tai a–tada labai nor iau su juo bendrauti, geriau susipaffint.	5
	Talia GLBT esantys flmon s	Geriau tur t savo aplinkoj flmones, kurie gerbia ir supranta, ir gali sau gyvent laimingai. ...t flmog paffl sti jau eil met ir j poffl r daugmafl flinai. ...turi t flmog paffl noti, neiti bet kam ir nepasakoti. Tikras draugas netur t atstumt.	5

Atlikus interviu su ugdytais respondentais, išryškėjo tokis tendencijos:

Homoseksualizmas yra suprantamas ir suvokiamas, kaip normalus dalykas, kuris neturi takos flmogaus asmenybei. Respondentai mano, kad visuomen dar n ra pasiruo–us tokiam fenomenui, tod l vyrauja prie–i–kas poffl ris.

Kalbant apie –eim , jau iamas GLBT asmen palaikymas ir supratimas, kad visi turi tam tikr poreiki bei teisi . Ypatingai jau iamas respondent supratimas, kad t vai tur t priimti savo vaik , kad ir koks jis beb t . Lygiai taip respondentai neatstumt ir savo homoseksuali t v , net jei pradflioje sutrikt i–gird toki flini . Taip pat beveik visi respondentai pritaria sivaikinimui, nes nemano, kad tai neigiamai takot vaik . Daugiau flalos ir neigiamo poveikio padaryt visuomen bei jos poffl ris ir elgesys su vaiku, augan iu GLBT –imoje.

Mokykla ó nesvetinga aplinka. Toki j apib dina respondentai. Tod l su GLBT asmenimis elgiamasi nedraugi–kai ir netgi prie–i–kai.

Patys respondentai, gav naudos i– tolerancijos ugdymo uflsimim , suvokia, kad toks ugdymas mokykloje yra reikalingas. Uflsimimai respondentams suteik ne tik flini , bet ir pad jo suvokti, kad GLBT asmenys yra tokie pat, kaip ir jie patys. Ta iau pagrindin uflsimim nauda ó pakit s poffl ris. Be to, respondentai mano, kad informacija padeda keisti poffl r ir tai leidflia tinkamai reaguoti ir priimti GLBT asmenis.

Draugai respondentams yra svarb s. Net jei suflinot apie j homoseksualum , nuo j tikrai nenusigr flt ir neatstumt . Dabar jie kitaip juos priimt , nei prie–uflsimimus. Asmenyb s matymas ir homoseksualizmo nesureik–minimas leidflia respondentams suprasti, priimti ir bendrauti su GLBT asmenimis.

Išvados

1. Literatūros analizė parodė, kad homoseksualumo klausimas –iandieninje visuomenėje yra labai aktualus. Labai aiškiai matyti, kad gėjai, lesbietės, biseksualūs, transseksualūs (GLBT) asmenys yra socialinai atskirtis. Diskriminacijos ir netolerancijos apraiškos galima aptikti tokiose gyvenimo srityse kaip šeima, mokykla, visuomeninis bei asmeninis gyvenimas. Visas šias sferas palieja visuomenės požiūris ir nusistatymas, kas veda prie tolerancijos trūkumo ar nebuvimo. Tam, kad GLBT asmenys patirtų kuo mažiau smurto ir galėtų gyventi pilnavertį gyvenimą, reiktų kurti saugią aplinką visiems.
2. Atsivėlgus respondentų nuomonę, matyti, kad mokykloje labai stipriai pasireiškia netolerancija ir priešikumas GLBT asmenims atžvilgiu. Neigiamas požiūris pasireiškia visose trijose gyvenimo sferose: visuomeniniame, asmeniniame ir akademininiame. Atliktus tyrimus paaiškėjo, kad galimos neigiamos požiūrio priežastys yra informacijos trūkumas bei mokytojų vengimas kalbėti šiomis temomis. Taip pat tyrimas parodė, kad tolerancijos seksualiniams mažumoms ugdymas reikalingas ne tik mokiniams, bet ir mokytojams, kurie, pasak respondentų, atvirai išreiškia neigiamą nuostatą homoseksualiems asmenims atžvilgiu.
3. Ištyrkę aiškūs skirtumai tarp kontrolinės ir eksperimentinės grupių. Kontrolinės grupės tiriamieji nesuvokdami homoseksualumo nesugeba suprasti ir priimti GLBT asmenis, o svarbiausia – jiems homoseksualumo faktas užgožia žmogaus asmenybę, kas lemia neigiamą santykį su GLBT žmonėmis. Tuo tarpu teigiami pokyčiai santykiuose su GLBT asmenimis vyko respondentams, dalyvavusiems ugdymo procese. Jie gijo ne tik žinios, bet ir išsilindami save labiau suvokė GLBT asmenis ir jų padėtį visuomenėje. Tiriamųjų gyvas gebėjimas matyti ne lytinę orientaciją, o patį žmogų, bei dalyvavimas užsiėmimuose, padėjo ir asmeniniame gyvenime bendrauti su GLBT asmenimis. Todėl galima teigti, kad iškelta tyrimo hipotezė pasitvirtino, nes tolerancijos ugdymo programos vykdymas turėjo teigiamą poveikį mokinių tolerancijai seksualiniams mažumoms atžvilgiu.

Rekomendacijos

Apie homoseksualizmą ir homoseksualius asmenis galima išgirsti vis dažniau. Ties klausimas tampa vis aktualesnis, ypač kai gėjai, lesbietės, biseksualės ir transseksualės (GLBT) asmenys nukenčia fiziškai ir psichologiškai. Kiekvienas mokytojas turi savo nuomonę, tačiau daugeliu atvejais ji yra suformuota religijos, finišasklaidos ar klaidingų sitikinimų bei mitų.

1. Homoseksualizmo klausimas yra labai svarbus mokykloje. Mokiniai finišo tik draugų tarpe pasidalintomis finišomis ir juokeliais, mokytojai finišomis temomis apskirtai vengia kalbėti. O ir daugelis jū finišo tik neigiamą požiūrį. O tolerancija ó svarbus dalykas, todėl vaikus būtina jos mokinti, ir ne tik kalbant apie seksualines mažumas. Tačiau atsivėlę tai, kaip su GLBT asmenimis elgiamasi mokykloje ir kūrjimams tenka patirti, galima daryti išvadą, kad tolerancijos seksualinėms mažumoms ugdymas yra labai reikalingas. Mokyklose šiuo metu vykdyti finišo parengtą programą. Jū būt galima vykdyti su deimtos ó dvyliktos klasės mokiniais. Ties programa padeda pafinti save, savo pafinimą, suprasti dalyką su GLBT asmenimis elgiamasi taip. Taip pat finišo ugdymo procesas supafindina su pačiu homoseksualizmo reiškiniumi, leidžia suprasti kaip atstumiančioje visuomenėje jaučiasi GLBT asmenys, o svarbiausia moko suprasti, kad GLBT asmenis reikia finišo rasti kaip žmones, o ne vairiomis ligoniams sergančius asmenis. Ties programa gali būti jungiama su lytiniu finišo vietimu, nes jis mokiniams taip pat reikalingas. Todėl pilna mokslo metų programa galėtų susidėti iš dviejų dalių: lytinio finišo vietimo ir tolerancijos seksualinėms mažumoms ugdymo. Kiekvienam dalykui skiriamas po pusę mokslo metų. Ties programa yra gera ir tuo, kad gali būti pritaikoma ugdyti toleranciją bet kokiai socialinei atskirčiai. Tolerancijos ugdymas savaime keičia požiūrį ir elgesį su žmonėmis. Tolerancijos ufmimimus be socialinio pedagogo, galėtų vykdyti ir etikos bei psichologijos mokytojai. Tačiau tam, mokytojai turėtų būti patys tolerantiški arba bent jau objektyvūs.

2. Vykdydami tyrimą ir kalbant su mokytojais, išaiškėjo ir kita problema ó pačių mokytojų netolerancija. Todėl rekomenduojama ugdyti ne tik mokinius, bet ir mokytojus. Jie lygiai taip pat turėtų būti supafindinami su homoseksualizmo fenomenu. Mokytojai, suprasdami GLBT asmenis, galėtų atitinkamai reaguoti vaikų patyrimams ar smurto atvejais. Kaip bebūtų, mokytojas atlieka svarbų vaidmenį ugdymo staigoje, todėl jo vartojami komentarai ar tam tikras elgesys GLBT asmenų atfvlgiu gali taktoti ir vaikų elgesį. Prieš išaiškinti mokytojas gali paskatinti vaikus jaustis drausiu GLBT asmenų engime ir suprasti, kad toks elgesys yra toleruojamas. Apmokyti mokytojus galėtų ir patys mokiniai. Taip būtų labiau sigilinama mokinių patiriamus sunkumus bei mokytojai galėtų pamatyti ir labiau suvokti savo elgesį vaikų akimis. Taip pat tai skatintų mokinių ir mokytojų bendradarbiavimą.

Saugios aplinkos mokykloje kūrimas. Projekto gairės

Homoseksualizmo klausimas Lietuvoje tampa vis aktualesnis. Mokykloje, kaip ir visuomenėje, seksualinėms mažumoms nėra saugu, GLBT asmenys bijo būti savimi dėl galimo smurto ar patyčių. Tam, kad mokiniai galėtų jaustis saugiai, svarbu juos ugdyti. Tad projektu siekiama kurti saugią aplinką seksualinėms mažumoms mokyklose.

Numatoma projekto trukmė – du metai.

Projekto tikslai:

1. Apmokyti socialinius pedagogus dirbti su tolerancijos ugdymo programa.
2. Ugdyti mokinių toleranciją seksualinėms mažumoms, jaunimui patrauklia forma.
3. Keisti nusistovėjusį neigiamą požiūrį, suteikiant mokiniams finansiškai ir sigilinant homoseksuali filmonai patiriamus sunkumus.
4. Skatinti mokinių ir mokytojų ir mokinių tarpusavio bendravimą ir bendradarbiavimą.
5. Sukurti mokiniams ir mokiniam savitarpio pagalbos tinklą.

Laukiami rezultatai:

1. Tikimasi, kad padidės mokinių tolerancija ir pakis požiūris seksualinėms mažumoms atžvilgiu.
2. Turėtų sumažėti patyčių ir smurtas mokykloje, diskriminacijos apraiškos, vartojamų GLBT asmenis feidfliančių išreikšimų dažnumas.
3. Mokiniai, padedami socialinio pedagogo ir mokyklos bendruomenės, sukurs tarpusavio bendravimo ir pagalbos tinklą, jungiant Lietuvos mokyklas.
4. Tikimasi pratęsti veiklą pasibaigus projekto laikui.

Indikatoriai (rodikliai), matuojantys projekto sėkmę:

1. Bus apmokyta 30 socialinių pedagogų, išskirting Lietuvos miestų ir mokyklų, kaip gyvendinti tolerancijos seksualinėms mažumoms ugdymo programą.
2. Bus gyvendinta tolerancijos ugdymo programa, kurios ciklą sudaro 23 užsiėmimai.
3. Bus apmokyta 30 dvyliktojų, kurie savo ruožtu, apmokys 30 dešimtos-vienioliktos klasės mokinių (savanorių).
4. Sumažės užregistruotų nusiskundimų, smurto atvejų skaičius.

5. Mokykloje sikurs uflklasini veikla/b relis, kuriame bus apmokomi nauji nariai-savanoriai bei bus vykdoma veikla prie-seksualini maflum diskriminacij .
6. Bus vykdoma gerosios patirties sklaida seminar bei konferencij metu. Informacinio leidinio parengimas.

Veiklos etapai:

I etapas:

- socialini pedagog apmokymai.

Organizuojamas trij dien seminaras bei apmokymai, mokykl socialiniams pedagogams, kuri metu, b t pristatyta ir supaffindinama su tolerancijos ugdymo programa bei apmokoma su ja dirbti. seminar kvie iami 30 (dvi grup s) specialist (soc. pedagog) i-skirting miest ir mokykl . Taip siekiama prad ti kurti aktyv bendradarbiavimo tinkl .

II etapas:

- programos gyvendinimas mokyklose;
- mokiniai ó mokiniams mokymai;
- b relio k rimas.

Socialini pedagog tolerancijos seksualin ms maflumoms programos gyvendinimas mokyklose su 15-30 dvyliktos klas s mokiniais savanoriais. Baigus vykdyti program su dvyliktokais, jie bus skatinami pasidalinti savo gytomis fliniomis su mokyklos bendruomene, bei patiems apmokyti de-ĩmtos ó vienuoliktos klas s mokinius, kurie kitais mokslo metais prat st -i veikl . Tokiu b du, baigiantys mokykl dvyliktokai, gal s pana-i veikl prad ti vystyti auk-tesn s pakopos mokslo staigoje, o vienuoliktos ir de-ĩmtos klas s mokiniai gal s t sti veikl mokykloje, priimdami naujus savanorius. Taip pat, toks sik r s b relis b t flinomas visai mokyklos bendruomenei, o tai rei-kia, kad GLBT asmenys gal s nebijodami kreiptis -io b relio narius, bet kokiais jiems kylaniais klausimais.

III etapas:

- mokini bendradarbiavimo ir pagalbos tinklo k rimas;
- veiklos sklaida visuomen je.

Mo etapo eigoje tur t vykti bendradarbiavimas su kitose mokyklose esaniais sik rusiai b reliais. B t vykdomi susitikimai, renginiai, kuriuose veikian i skirtingose mokyklose b reli nariai pasidalint ger ja patirtimi, tobulint program , planuot jos t stinum . Taip pat b t organizuojamos vairios akcijos, konferencijos, skatinan ios prie veiklos prisijungti ir kitas mokyklas. Tame etape vykdoma veikla tur t b ti pristatyta pla iajai visuomenei, rengiant konferencijas,

i-leidffiant informacin leidin . Taip pat vykt bendradarbiavimas su kitomis vyriausybin mis ir nevyriausybin mis organizacijomis.

Prielaidos ir rizika:

gyvendinant tikslus:

- Yra tikimyb , kad mokiniai nedr s lankyti ufsi mimus, d l baim s sulaukti neigiamos reakcijos i–mokyklos bendruomen s.
- Kadangi kiekviena mokini grup yra individuali ir skirtinga, tad gali tekti koreguoti programos numatytus ufsi mimus, juos keisti, atsifvelgiant mokinius, su kuriai ji bus vykdoma.

Siekiant numatyt rezultat :

- Du metai gali b ti per trumpas laikotarpis pasiekti norimo rezultato ir sulaukti teigiamos ir priiman ios visuomen s reakcijos.
- Galima neigiama t v reakcija projekto vykdym .

Vykdamant numatyt veikl :

- Tikimyb nesurinkti norimo socialini pedagog skai iaus d l pa i specialist nusistatymo ir nenoro dalyvauti projekte bei ufsiimti si loma veikla.
- Kadangi homoseksualizmo tema mokyklose vengiama kalb ti, tod l galimi sunkumai gaunant administracijos sutikim vykdant program mokyklose;
- Tam, kad pavykt gyvendinti numatyt veikl , prie– pradedant vykdyti projekt reikt susisiekti su mokykl , i–kuri kvie iami socialiniai pedagogai, vadovais ir suderinti leidim bei s lygas, vykdyti program mokyklose.

Literatūra

1. Bitinas B. (2006). Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas. Vilnius
2. Charles C.M. (1999). Pedagoginio tyrimo vadovas. Vilnius
3. Freud Z. (1999). Psichoanalizės vadovas. Paskaitos. Vilnius
4. Gravelle K. (1998). Ir kas gi ten vyksta gal gale? Vilnius
5. Jenkins J. (1997). Tę laik dorovės problemos. Vilnius
6. Kardelis K. (2005). Mokslinio tyrimo metodologija ir metodai. Tėauliai
7. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Tėimos teisė. (2002). Vilnius
8. Lietuvi enciklopedija. (1956). Bostonas
9. Lelėgienė I. (1997). fimos ir socialinė aplinka. Kaunas
10. Luobikienė I. (2000). Sociologija: bendrieji pagrindai ir tyrimo metodika. Mokomoji knyga. Kaunas
11. Martėius V. (1999). Psichologijos metodai. Vilnius
12. Mafėikis G. Lyties išsilaisvinimas iš ufdarumo gniauft //Parkas, 2004, spalėis, nr. 21.
13. Mafėikis G. Lytis, kuri perfengia tapatumo ribas//Parkas, 2005, sausėis, nr.24, p.2
14. Medicinos enciklopedija (1991). Vilnius
15. Merkys G. (1995). Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys. Tėauliai
16. Mondimore F. M. (2000). Homoseksualizmo prigimties istorija. Vilnius
17. Pavilionienė M. A. (1996). Atvirumas pasauliui: lesbietės ir literatūra.//Feminizmas ir literatūra.
18. Pavilionienė M. A. (1998). Lyties drama. Vilnius
19. Tidikis R. (2003). Socialiniai mokslų tyrimo metodologija. Vilnius
20. Veiningeris O. (1999). Lytis ir charakteris. Vilnius
21. Visuotinė lietuvių enciklopedija (2005). Vilnius
22. Berger N. J. (1998). Lygybė lesbietėms ir gėjams - svarbus socialinio dialogo klausimas//LGL flinios, 3. [interaktyvus]. [fėir ta 2006 ó 04 ó 06]. Prieiga per internet : <
<http://www.gay.lt/lgl/news3.html#Lygybe>
23. Bidstrup S. (2001). Saint Aelred the Queer. The Surprising History of Homosexuality and Homophobia. [interaktyvus]. [fėir ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : <
<http://www.bidstrup.com/phobiahistory.htm>
24. Blumenfeld W. J., Lindop L. (2006) Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender Youth Suicide. [interaktyvus]. [fėir ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : <
http://www.outproud.org/article_suicide.html

25. Buchanan R.J. (2000). Homosexuality in History. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 03 ó 26]. Prieiga per internet : <<http://hometown.aol.com/GraceEACA/chapter2.html>
26. Diamond M. L., Lucas S. (2004). Sexual-Minority and Heterosexual YouthsøPeer Relationships: Experiences, Expectations, and Implications for Well-Being// Journal of research on adolescence, 14(3), 313ó340. [interaktyvus]. [fi r ta 2008 ó 11 ó 03]. Prieiga per internet : <
<http://www.psych.utah.edu/people/faculty/diamond/Publications/Sexual-Minority%20and%20Heterosexual%20Youths'%20Relationships.pdf>
27. Drescher J. (2006). Psychoanalysis and homosexuality at the postmodern millennium. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : <
<http://www.psychomedia.it/pm/lifecycle/gender/drescher2.htm>
28. Gedvilait M. (2003). Homoseksuali t v taka vaiko seksualinei orientacijai ir psichologinei raidai // Kl ja, 1(5). [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : <
http://www.moterys.lt/index.php?show_content_id=548
29. Gilliam J. (2002). Respecting the rights of GLBTQ youth, a responsibility of youth-serving professionals//Transitions, 14(4). [interaktyvus]. [fi r ta 2008-11-21]. Prieiga per internet : <
<http://www.advocatesforyouth.org/publications/transitions/transitions1404.pdf>
30. Herek, G. M. (2007). Confronting sexual stigma and prejudice: Theory and practice// Journal of Social Issues, 63, 905-925. [interaktyvus]. [fi r ta 2008 ó 11 ó 03]. Prieiga per internet : <
http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/html/Herek_2007_JSI_preprint.pdf
31. Herek G. M. (2002). Facts About Homosexuality and Child Molestation. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 05]. Prieiga per internet : <
http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/html/facts_molestation.html
32. Herek G. M. (2005). Facts About Homosexuality and Mental Health. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : <http://psychology.ucdavis.edu/rainbow/html/facts_mental_health.html
33. Ignotait G. (1998). Homoseksuali moteris Lietuvoje. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : < <http://www.is.lt/sappho/>
34. Jaz T. I. (2003). Homosexuality - An Analysis of Biological Theories of Causation. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : < <http://salmon.psy.plym.ac.uk/year3/tahir.html>
35. Johnson R. D. (2003). Homosexuality: Nature or Nurture// AllPsych Journal. [fi r ta 2006 ó 04 ó 05]. Prieiga per internet : < <http://allpsych.com/journal/homosexuality.html>
36. Kiela S. (2005). Gailestingas, bet ryfitingas atsakymas. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 05]. Prieiga per internet : <<http://lkb.lt/content/view/94/51/>
37. Kulkarni D. (2004). History of Homosexuality. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 05]. Prieiga per internet : < <http://www.buzzle.com/editorials/7-17-2004-56743.asp>

38. Kurdek L. A. (2005). What Do We Know About Gay and Lesbian Couples?//Current Directions in Psychological Science, 14, p. 251. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : < <http://www.blackwell-synergy.com/doi/full/10.1111/j.0963-7214.2005.00375.x>
39. Macaitis S. (2006). Homoseksualis teatras. Kra-tovaizdis su vaivoryk-te. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 05]. Prieiga per internet : < <http://www.menufaktura.lt/news.php?strid=23012&id=25325>
40. McCleary M. (1999). U. Connecticut speaker discusses theories on homosexuality. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : < <http://www.highbeam.com/library/docFree.asp?docid=1P1:21275459&key=0C177A56741C146E130D0017036D061F7D07770E757F740A7707>
41. Neave N. (2002). Hormones & Behaviour. Workshop 4: Homosexuality. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : < <http://psych.unn.ac.uk/users/nick/HBppws04/sld004.htm>
42. Prager D. (2005). Judaizmo dovana m s kult rai. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 04]. Prieiga per internet : <<http://www.lksb.lt/straipsniai/straipsnis-270.htm>
43. Tasker F. (2005). Lesbian mothers, gay fathers, and their children: a review// Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics, 26(3), p. 224-240. [fi r ta 2006 ó 04 ó 06]. Prieiga per internet : < <http://www.highbeam.com/library/docFree.asp?docid=1G1:133808257&key=0C177A56741C146E130F0219056B06087D07740C74707106700B0C>
44. Takács J. (2006). Social exclusion of young lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Europe. [interaktyvus]. [fi r ta 2008-11-21]. Prieiga per internet : < <http://www.iglyo.com/content/files/2006-Report-SocialExclusion.pdf>
45. Taylor T. (2003). Current Theories on the Genesis of Homosexuality. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 05]. Prieiga per internet : < http://www.tim-taylor.com/papers/twin_studies/theories.html
46. Tere-kinas A. (2004). Tarp norminio ir subordinuoto vyri-kumo form : vyrai, j seksualumas ir maskulinizmo politika -iuolaikin je Lietuvoje. [interaktyvus]. [fi r ta 2005 ó 03 ó 07]. Prieiga per internet : < <http://www.gap.lt/tnsv>
47. Vaito-ka G. (2006). Homoseksualaus potraukio psichologija. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 05]. Prieiga per internet : < <http://www.bernardinai.lt/index.php?-839297984>
48. Whitley B. E., Jr (2001). Gender-role variables and attitudes toward homosexuality//Sex Roles: A Journal of Research, 45 (11-12), p.691 ó 721. [fi r ta 2006 ó 03 ó 26]. Prieiga per internet : < http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m2294/is_2001_Dec/ai_89238991
49. Advocacy (2000). Parents, Families and Friends of Lesbians and Gays. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 05 ó 01]. Prieiga per internet : < http://www.pflagdenton.org/f3_SchoolClimate.htm

50. Creating safe space for GLBT youth: a toolkit. (2005). Advocates for youth. [interaktyvus].
[fi r ta 2008 ó 03 ó 01]. Prieiga per internet : <
<http://www.advocatesforyouth.org/publications/safespace/safespace.pdf>
51. Creating Safe Schools for Lesbian and Gay Students: A resource guide for school staff. (1997).
Youth Pride, Inc. [interaktyvus]. [fi r ta 2008 ó 03 ó 01]. Prieiga per internet : <
<http://www.advocatesforyouth.org/publications/safespace/safespace.pdf>
<<http://members.tripod.com/~twood/guide.html>
52. Eastern Kentucky University (2005). [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 05 ó 01]. Prieiga per internet : <
<http://people.eku.edu/strongs/Safe%20Zone%20PP.ppt>
53. GLSEN SAFE SPACE. A How-To Guide for Starting an Allies Program.[interaktyvus]. [fi r ta
2008 ó 03 ó 01]. Prieiga per internet : < [http://www.glsen.org/binary-
data/GLSEN_ATTACHMENTS/file/000/000/294-3.PDF](http://www.glsen.org/binary-data/GLSEN_ATTACHMENTS/file/000/000/294-3.PDF)
54. Homosexuality (2002).Stanford Encyclopedia of Philosophy. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó
05]. Prieiga per internet : < <http://plato.stanford.edu/entries/homosexuality/>
55. Just the Facts About Sexual Orientation & Youth: A Primer for Principals, Educators and School
Personnel (1999). American Psychological Association. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó 05].
Prieiga per internet : < <http://www.apa.org/pi/lgbcc/publications/justthefacts.html>
56. Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth Issues (2001). A fact sheet from the Sexuality
Information and Education Council of the United States (SIECUS) Vol. 29, No. 4. [interaktyvus].
[fi r ta 2009 ó 02 ó 05]. Prieiga per internet : <
http://www.siecus.org/pubs/fact/FS_lgbt_youth_issues.pdf
57. The GLSEN Jump ó Start Guide. Gay, Lesbian and Straight Education Network (GLSEN). [fi r ta
2007 ó 10 ó 15]. Prieiga per internet : < <http://www.glsen.org/cgi-bin/iowa/all/news/record/2226.html>
58. Theories of homosexuality. (2005). Lansing community college. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó 04 ó
07]. Prieiga per internet : <http://www.lcc.edu/~msbrady/virtual_college/mini_lectures/homosexuality.htm
59. Theories of Homosexuality (2006). The Columbia Electronic Encyclopedia, 6th ed. [fi r ta 2006 ó
04 ó 04]. Prieiga per internet : <<http://www.infoplease.com/ce6/society/A0858658.html>
60. Youth. (2006). Parents, Families and Friends of Lesbians and Gays. [interaktyvus]. [fi r ta 2006 ó
04 ó 05]. Prieiga per internet : <<http://www.pflag.com/pages/0022.html#stats>

Egidija Jankauskait
**EDUCATING TOLERANCE FOR SEXUAL MINORITIES IN SENIOR CLASSES OF
SECONDARY SCHOOL**

The Master's Degree Thesis

Summary

The paper deals with theoretical analysis of homosexuality and the situation of sexual minorities in society and how negative attitude and lack of tolerance limits their social life.

Hypothesis: implementation of tolerance education program will have positive changes in senior students' tolerance towards sexual minorities.

To determine 12th graders' attitude toward sexual minorities was used questionnaire. 214 seniors participated in the survey. Subsequently the program of tolerance education towards sexual minorities was implemented. 10 students from 12th grades participated in the program.

Empirical part of paper analysis senior students' attitude towards sexual minorities and effectiveness of tolerance education program.

The most important conclusions are:

1. According to respondents' expressed opinion intolerance and hostility towards GLBT people at schools are strongly expressed. The main reason for negative attitude is lack of information. Teachers avoid talking about these issues and express negative attitude towards sexual minorities themselves. The survey showed that education is needed not only for students but also for teachers.
2. There are clear highlights between control and experimental groups. Participants of experimental group gained knowledge and ability to see a person not his sexual orientation. Participants of control group cannot understand and accept GLBT people because of their incomprehension of homosexuality. And the most important - the fact of homosexuality takes prior place which affects relation with GLBT people.
3. Educational program of tolerance for sexual minorities gave positive changes for students' tolerance towards GLBT people. This shows that the program was effective and suitable for further expanded education.

Abbreviation used in this paper GLBT - gay, lesbian, bisexual, transsexual.

PRIEDAI